

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Акименко Олена Юріївна

УДК 339.9 : 338.45 (477) (043.3)

**МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Національного університету «Чернігівська політехніка».

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Маргасова Вікторія Геннадіївна, Національний університет «Чернігівська політехніка», проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дацій Олександр Іванович,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад» «Міжрегіональна академія управління персоналом», завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи;

доктор економічних наук, професор
Стоянова-Коваль Світлана Савівна,
Одеський державний аграрний університет;
професор кафедри обліку і оподаткування;

доктор економічних наук, професор
Свидрук Ірена Ігорівна,
Львівський торговельно-економічного університет,
професор кафедри менеджменту.

Захист відбудеться “15” грудня 2021 р. об 11:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.840.01 Львівського торговельно-економічного університету за адресою: 79005, м. Львів, вул. Туган-Барановського, 10, ауд. 314.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського торговельно-економічного університету: 79005, м. Львів, вул. Туган-Барановського, 109.

Автореферат розісланий “12” листопада 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Ю. Барна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні тенденції розвитку світових міждержавних відносин та розгортання процесів глобалізації та інтернаціоналізації виробництва зумовлюють необхідність інтенсивної інтеграції України у світовий економічний простір і утвердження власної позиції повноправного й надійного партнерства в системі міжнародного співробітництва.

Постійні трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні впродовж останніх років, призвели до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі, втрати багатьох позицій на світових ринках, уповільнення надходження іноземних інвестицій, скорочення обсягів промислового виробництва. Подальше економічне зростання та посилення конкурентних позицій України передбачає використання глобалізації для власного розвитку та вирішення передовсім таких стратегічних завдань, як: 1) переосмислення нових викликів, пов'язаних зі збереженням відносин з головними стратегічними партнерами; 2) просування і зміцнення позицій на міжнародній арені; 3) досягнення успіху в міжнародній конкурентній боротьбі; 4) структурна перебудова та модернізація промислового виробництва, розвиток якого ще не став належним засобом підвищення рівня конкурентоспроможності економіки. Відновлення провідної ролі промислового виробництва приведе до підвищення продуктивності суспільної праці, створення нових високопродуктивних робочих місць, можливості отримання більших доходів, що сприятиме подоланню бідності та досягненню інших цілей сталого розвитку, включаючи вирішення багатьох соціальних проблем, зокрема забезпечення гендерної рівності та створення гідної зайнятості для молоді. Це приведе до зміни стратегічних орієнтирів економічного піднесення та розроблення практичних рекомендацій щодо формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі, - ЗЕД) промислового виробництва з визначенням напрямів підвищення експортного потенціалу промислових підприємств на європейському ринку й синергетичних детермінант розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію та пристосування до нової європейської промислової політики.

Належне забезпечення регулювання ЗЕД промислового виробництва вимагає побудови цілісної теоретико обґрунтованої концепції, пов'язаної з формуванням та реалізацією інтегрованого механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва України, який передбачає імплементацію сукупності підмеханізмів реалізації пріоритетних інтеграційних курсів України, реалізації стратегії розвитку ЗЕД промислового виробництва.

Вагомий внесок у дослідження фундаментальних і прикладних аспектів ЗЕД здійснили: І. Артеменко, І. Багрова, О. Варлаамова, В. Васюренко, П. Верченко, В. Вітлінський, В. Власюк, О. Гальцова, О. Гетьман, В. Гончаренко, О. Дачій, О. Дегтярова, Г. Дроздова, В. Дубенець, Г. Дугінець, О. Єрмакова, А. Журавель, С. Кириченко, Ю. Козак, М. Лепеха, Н. Логвінова, В. Маргасова, Я. Машталір, І. Мельник, Т. Осташко, Ю. Орловська, В. Петрина, Т. Полякова, В. Покровська, Н. Притула, Н. Редіна, Ю. Сафонов, Б. Семак,

І. Свидрук, Г. Свириденко, С. Соркісов, С. Тульчинська, П. Фісуненко, С. Черкасова, О. Шкурупій та ін.

Підходи до формування теоретичних положень та прикладних аспектів проблем розвитку сучасного промислового виробництва висвітлені в працях вітчизняних науковців, таких як О. Амоша, В. Антонюк, І. Бережнюк, І. Булеєв, В. Вишневський, М. Войнаренко, В. Геєць, А. Гриценко, Л. Дейнеко, І. Єгоров, Я. Жаліло, С. Іщук, А. Касич, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, М. Крупка, О. Кузьмін, О. Лапко, Г. Ліпич, В. Ляшенко, А. Мохненко, О. Орлов, В. Парсяк, Є. Рясних, Г. Савіна, О. Сарапіна, В. Стадник, С. Стоянова-Коваль, В. Хаустова та ін. Вивченням впливу євроінтеграційних умов на вітчизняну економіку, в тому числі промислове виробництво займаються О. Алімов, Б. Данилишин, В. Ємельянов, А. Єрмолаєв, Е. Лібанова, Д. Лук'яненко, Н. Тарасова, Н. Чала та ін.

Дослідження регулювання ЗЕД, як системи заходів, здатних поєднати пряме законодавче регулювання експортної та імпоротної діяльності суб'єктів господарювання з економічними важелями, здійснили І. Бураковський, А. Гальчинський, І. Галиця, О. Гребельник, О. Кириченко, А. Кредісов, А. Крисоватий, Ю. Макогон, А. Мокій, О. Онищенко, Є. Савельєва, В. Сіденко, В. Суторміна, М. Портер, О. Шпичак та ін.

Констатуючи вагомі наукові та практичні результати досліджень згаданих авторів, слід зазначити, що певне коло питань концептуального, методологічного та методичного характеру залишається недостатньо дослідженим. Необхідним науково-методичним завданням вважаємо розробку ефективного механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва, здатного нівелювати проблеми, пов'язані із нарощуванням усіх видів ресурсів забезпечення ЗЕД промислового виробництва, що призведе до посилення позицій вітчизняних промислових товаровиробників на міжнародних ринках і створення умов для сталого економічного розвитку національної економіки.

Сукупність визначених проблемних питань обумовила вибір теми дисертаційного дослідження, визначила її структурну побудову, предмет, об'єкт і наукові задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем Національного університету «Чернігівська політехніка», а саме: «Оцінка та регулювання економічної безпеки регіонального співробітництва депресивних територій у межах євроінтеграційних процесів» (ДР № 0115U003443), де авторкою оцінено вплив європейської та євроатлантичної інтеграції на підвищення ефективності експортної діяльності на європейському ринку; розроблено синергетичні детермінанти розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію; «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства» (ДР № 0118U001901), у межах якої дисертанткою досліджено механізм регулювання ЗЕД промислового виробництва, окреслено основні принципи реалізації організаційно-економічного механізму регулювання ЗЕД; «Стратегічні пріоритети та механізми фінансового забезпечення інноваційного розвитку базових галузей народного господарства» (ДР № 0118U004407), де авторкою окреслено методи

державного регулювання ЗЕД, визначено методологічну основу економічного регулювання ЗЕД; «Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах» (ДР № 0112U003284), де дисертанткою здійснено комплексне оцінювання стану та тенденцій розвитку промислового виробництва України в рамках стратегічного підходу ЄС до забезпечення конкурентоспроможності промисловості; «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (ДР № 0116U003596), у межах якої автором здійснено оцінювання розвитку промисловості України та аналіз зовнішньої торгівлі товарами та послугами з країнами – членами ЄС; обґрунтовано ідею про значущість неоіндустріалізації, в основу якої покладено виробництво продукції на базі найсучасніших інноваційних, інформаційних технологій і комп'ютерно-інтегрованих систем.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва та розробці пропозицій щодо його вдосконалення з урахуванням національних інтересів України в умовах глобалізації.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно було вирішити такі завдання:

- узагальнити теоретичні надбання вітчизняних та зарубіжних учених щодо формування категорійного апарату і конкретизації змісту основних понять у сфері формування та реалізації механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва;

- дослідити типологію методів державного регулювання ЗЕД промислового виробництва, уточнити перелік відповідних класифікаційних ознак і критеріїв для підвищення ефективності їх використання;

- обґрунтувати концептуальні засади формування механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва у контексті досягнення стратегічних цілей держави;

- структурувати процес регулювання ЗЕД як синергію методів, інструментів, принципів регулювання ЗЕД, з окресленням власних принципів специфічного характеру;

- узагальнити теоретико-методологічні положення щодо формування та ефективної реалізації механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва;

- сформулювати концепцію регулювання ЗЕД промислового виробництва та узагальнити методичні положення щодо оцінювання її результативності;

- визначити та розкрити закономірності функціонування та розвитку світової торгівлі під впливом глобальних викликів;

- здійснити оцінювання чинників уповільнення ЗЕД промислового виробництва;

- проаналізувати стан і виявити домінуючі тенденції розвитку промислового виробництва України;

- запропонувати концептуалізацію оцінювання промислового виробництва України для виходу на зовнішні ринки;

– запропонувати напрями реалізації державної політики регулювання ЗЕД промислового виробництва;

– розробити напрями адаптації позитивного світового досвіду регулювання ЗЕД промислового виробництва;

– запропонувати напрями удосконалення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва з урахуванням процесу діджиталізації;

– обґрунтувати пропозиції щодо стратегічного розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні як засобу реалізації сукупності пріоритетних напрямів: стратегії розвитку експорту, стратегії імпортозаміщення, стратегії залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій;

– систематизувати наукові погляди щодо стратегічних напрямів розвитку промислового виробництва України під впливом євроінтеграційних процесів та розробити загальну схему стратегії розвитку промислового виробництва України.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва в умовах стратегічного орієнтира на євроінтеграцію.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та прикладних аспектів ефективного регулювання ЗЕД промислового виробництва України.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового дослідження, зокрема: *теоретико-логічного узагальнення* – для структуралістичного відображення форми прояву зовнішніх зв'язків; схематичної інтерпретації ЗЕД за рівнями реалізації; визначення конфігурації механізму державного регулювання ЗЕД промислового виробництва (розділ 1, підп. 1.1), концептуального обґрунтування наукових підходів формування ЗЕД в контексті виходу суб'єктів господарювання на зовнішні ринки (розділ 1, підп. 1.2); *історико-правовий метод* – з метою здійснення аналізу генезису нормативно-правового забезпечення в зв'язку з регулюванням ЗЕД (розділ 1, підп. 1.3); *структурно-логічного та семантичного аналізу* – з метою формування методології державного регулювання ЗЕД промислового виробництва, який систематизує базові (правові, адміністративні та економічні) та специфічні (інформаційна інфраструктура, міжнародна реклама, консультації, підготовка фахівців у сфері ЗЕД промислового виробництва) методи регулювання ЗЕД (розділ 2, підп. 2.2, 2.3); *групування* – для ідентифікації та узагальнення інструментарію для регулювання зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів господарювання (розділ 2, підп. 2.1); *статистичного аналізу і розрахунку* – при здійсненні оцінювання активності зовнішньоекономічних суб'єктів господарської діяльності на параметри промислового розвитку, оцінки впливу структурних змін у світовій торгівлі на сучасний стан державного регулювання ЗЕД промислового виробництва України (розділ 3, підп. 3.1, підп. 3.2); *економіко-математичного моделювання* – при здійсненні інтегрального оцінювання ефективності промислового виробництва України (розділ 3, підп. 3.3); *стратегічного менеджменту* – для обґрунтування

стратегічних напрямів розвитку промислового виробництва України в умовах євроінтеграційних процесів (розділ 4, підп. 4.1, 4.3); *аналізу і синтезу* – для впровадження системного підходу в узагальненні світового досвіду реалізації інструментів механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва (розділ 4, підп. 4.2); для обґрунтування положень прогнозування зовнішньоекономічної безпеки за наслідками реалізації механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва (підп. 5.2); *системного підходу* – при обґрунтуванні елементів та засобів розвитку промислової політики в межах реалізації механізму регулювання ЗЕД (підп. 5.1, 5.3).

Інформаційною базою дослідження є закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення Національного банку України, нормативно-правові акти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Антимонопольного комітету, Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі, Державної податкової служби, статистичні матеріали Державної служби статистики України, законодавчі та нормативні документи з економічних питань, дані річних звітів, інформаційних та аналітичних бюлетенів, монографічні видання, публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, інформаційних оглядів з питань ЗЕД, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукові результати дослідження, які характеризуються науковою новизною і виносяться на захист:

вперше:

- представлено конфігурацію концепції регулювання ЗЕД промислового виробництва на основі синтезу системного підходу та стратегічного управління, комплексної взаємодії інструментів державного регулювання, яка репрезентована логічною послідовністю, що слугує основою забезпечення успішного функціонування системи регулювання в національному та світовому економічному просторі на основі установа факторів зміцнення взаємозв'язку між регуляторною дією заходів регулювання і отриманими результатами;

- запропоновано методичний підхід до оцінювання стану та перспектив розвитку ЗЕД промислового виробництва за індикативним методом, який надасть перспективну можливість отримувати узагальнюючу характеристику сучасного стану внутрішнього й зовнішнього середовища промислового виробництва з точки зору його перспективних можливостей до впровадження відповідних змін у процесі розвитку;

- розроблено концептуальний підхід до формування та реалізації інтегрованого механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва України, який передбачає імплементацію сукупності підмеханізмів реалізації пріоритетних інтеграційних курсів України, реалізації стратегії розвитку ЗЕД промислового виробництва, основними напрямками якої в сучасних умовах є стратегія розвитку експорту, імпортозаміщення й залучення інвестицій, а також враховує рівень його вплив на ключові галузі національної економіки (машинобудівну, металургійну, енергетичну, транспортну, хімічну і нафтохімічну галузі, легку і харчову промисловості, сільське господарство). Результатами реалізації запропонованого інтегрального механізму є формування сприятливого інвестиційно-інноваційного середовища у

промислового виробництва, що забезпечує зростання обсягів надходження до бюджетів як інструмента економічного зростання і ефективно їх використання;

- обґрунтовано необхідність впровадження інструментів державно-приватного партнерства у сфері реалізації механізму регулювання та розвитку ЗЕД промислового виробництва шляхом реалізації масштабних інноваційно-інвестиційних проектів, в основі яких покладено перспективність активізації становлення та функціонування промислових технологічних парків з метою: забезпечення належного рівня конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції на основі високих технологій, ноу-хау, винаходів, прикладних досліджень у промисловості; комерціалізації нововведень на основі суб'єктів промислового виробництва, як найбільш мобільних форм просування інновацій; зростання технологічного рівня виробництва та актуальних способів переробки промислової продукції, яку виключають або ж зводять до мінімуму екологічного навантаження на суспільство тощо;

- обґрунтовано на умовах полікомпонентності систему індикаторів комплексного економічного оцінювання промислового виробництва, що базується на формуванні вхідних та вихідних індикаторів за складовими промисловості. Пропонований методологічний підхід дозволяє визначити напрями подолання дисбалансів у реалізації ЗЕД промислового виробництва та нестабільності зв'язків між інституційними механізмами регулювання і учасниками ЗЕД промисловості, посилити їхню роль в інноваційному розвитку національної економіки;

удосконалено:

- наукове забезпечення формування механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва, яке, на відміну від існуючого, передбачає уточнення класифікації методів державного регулювання ЗЕД промислового виробництва шляхом систематизації їх на базові (правові, адміністративні та економічні) та специфічні (інформаційна інфраструктура, міжнародна реклама, консультації, підготовка фахівців у сфері зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва), методи регулювання, що дає змогу на засадах комплексності врахувати їхній вплив на розвиток ЗЕД промисловості й національної економіки загалом у контексті запобігання деструктивного впливу чинників зовнішнього середовища на результати діяльності суб'єктів господарювання;

- модель реалізації державної політики регулювання ЗЕД промислового виробництва, на основі побудови інтегрованої інституційної матриці систематизації процесу державного регулювання ЗЕД промислового виробництва, що базується на дієвій консолідації зусиль різних рівнів управління, чіткому розмежуванні й закріпленні функцій органів влади з аналізом дій відповідальних осіб щодо досягнення поставленої мети і реалізації завдань, пошуку балансу соціально-економічних інтересів та встановлення партнерських відносин органів влади та суб'єктів промислового виробництва. До основних пріоритетів такої моделі належать: цифровізація, інвестиції, інновації, міжнародний вимір, єдиний ринок і розширення можливостей для людей, ресурсощадна економіка, яка ґрунтується на визначенні напрямів підвищення

експортного потенціалу промислових підприємств на європейському ринку і синергетичних детермінантах розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію та пристосування до нової європейської промислової політики;

– комплексну систему оцінки зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, передбачає механізм лінійної та функціональної взаємодії і відносин підсистем, компонентів та елементів функціонування суб'єкта ЗЕД, яке зазнало суттєвих внутрішніх структурних змін унаслідок поглиблення трансформаційного та інтеграційного процесів;

– методологію системного підходу до імплементації процесів регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та структуризацію цілей і завдань, методів та інструментів механізму його реалізації, яка, на відміну від існуючих, враховує перспективні можливості досягнення ефекту синергії шляхом застосування системно-синергетичних зв'язків, мотиваційних чинників управління та становлення єдиного інформаційного простору задля формування стратегічних засад розвитку ЗЕД промислового виробництва й забезпечення якісного оцінювання отриманих результатів стосовно досягнення регламентованих цілей;

набуло подальшого розвитку:

– понятійний апарат з теорії розвитку та теорії економіки, а саме уточнено сутність поняття *зовнішньоекономічна діяльність*, під якою розуміємо діяльність, орієнтовану на довгострокове співробітництво учасників зовнішньоекономічної діяльності (держави на всіх рівнях управління, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій, громадськості, засобів масової інформації тощо) та організацію взаємовигідного співробітництва з іншими країнами для досягнення соціально-економічного зростання в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифровізації. А під «механізмом регулювання зовнішньоекономічної діяльності» пропонується розуміти цілісну сукупність взаємозумовлених і взаємозв'язаних методів, форм, інструментів, що здійснюють регулюючий, стимулюючий та координаційний вплив на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, з метою розвитку внутрішнього та розширення зовнішнього ринку збуту високотехнологічної промислової продукції та забезпечення експортноорієнтованого виробництва;

– теоретичні положення регулювання ЗЕД промислового виробництва, які доповнено принципами (структуралістичність, онтологічна алгоритмічність, колегіальна компліментарність, ідентично-консюмерський принцип), функціями (стабілізаційна, практично дієва, оптимізаційна), підходами (емерджентний, цільовий) та інструментарієм регулювання ЗЕД промислового виробництва (загального характеру, стимулюючого або стримуючого характеру, сприяння промислового виробництва), що надало можливість сформулювати підґрунтя для вдосконалення механізму регулювання ЗЕД промислового;

– методичне забезпечення визначення рівня ефективності діяльності промислового виробництва експортноорієнтованої спрямованості за рахунок уточнення системи показників за групами показників ринкової стійкості, показників зовнішнього впливу, показників збутової діяльності, ресурсних

показників, фінансових показників, організаційно-управлінських показників, застосування інтегрального показника для подальшої узагальненої оцінки стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва;

– зміст системи інформаційно-аналітичного забезпечення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, що на відміну від практично існуючої передбачає комплекс етапів (аналіз стану та динаміки факторів ЗЕД; аналіз необхідності та можливостей до регулювання ЗЕД; вибір стратегії та інструментів регулювання ЗЕД промисловості; впровадження та реалізація адаптаційних заходів; контроль; оцінка ефективності заходів) цілі, напрями, результати і визначення рівня впливу на господарську діяльність промисловості, за допомогою яких досягається входження окремих суб'єктів промислового виробництва, регіонів, країни загалом у міжнародний поділ праці й міжнародний обмін, тобто, це конкретний спосіб організації та самоорганізації промислового виробництва в процесі розвитку зовнішньоекономічних зв'язків;

– перспективні напрями адаптації світового досвіду щодо державної політики регулювання ЗЕД промислового виробництва на основі удосконалення механізму його підтримки та включає: 1) формування загальнонаціональної системи підтримки експорту; 2) спрощення та прискорення адміністративних і фіскальних процедур при експорті; 3) розширення асортименту і підвищення доступності фінансових послуг для експортерів; 4) розвиток інформаційних ресурсів у сфері експортної діяльності; 5) розвиток регіональної інфраструктури підтримки експорту; 6) розвиток інститутів і механізмів промоутерської підтримки експорту, що дозволить реалізовувати більшу кількість інструментів та залучати нових учасників до механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва;

– теоретична конфігурація організаційно-економічного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва держави як системи елементів організаційного та економічного регулюючого впливу на зовнішньоекономічну діяльність промислового виробництва, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів регулювання на об'єкт регулювання і яка має вхідні посилки та результуючу реакцію суб'єктів господарювання промисловості;

– науково-прикладні рекомендації щодо популяризації цифровізації у сфері регулювання ЗЕД промисловості з урахуванням викликів сьогодення та доцільності обрання державою цільового сценарію розвитку, з головною мотивацією спроможності цифрових технологій стрімко збільшувати продуктивність промислового виробництва та ефективність національної економіки й бізнесу (що призводить до повної трансформації старої системи та її модернізації завдяки цифровим технологіям) шляхом формуванням у споживачів (промисловості, держава, громадськості) мотивацій, попиту і потреб у цифрових технологіях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в подальшому розвитку прикладних аспектів державної політики регулювання

зовнішньоекономічної діяльності, методичної бази їх аналізу й оцінювання соціально-економічних наслідків, механізмів та інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Основні положення, висновки та рекомендації дослідження використані: *Комітетом з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Верховної Ради України* під час формування положень законів України, внесення змін до законодавчих актів щодо захисту національних виробників на зовнішніх ринках, застосування інструментів торговельного захисту (довідка № 04-29/15-2020/153 від 17.01.2020 р.); *Чернігівською обласною радою* при підготовці Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року та Плану заходів з її реалізації у 2021-2023 роках (довідка № 03-03/572 від 15.04.2021 р.), *Агенцією регіонального розвитку Чернігівської області* при підготовці науково-аналітичних матеріалів про стан та динаміку змін зовнішньоекономічної діяльності та платіжного балансу (довідка № 1-5/124 від 21.05.2021 р.), *Асоціацією жінок-вчених ГО «Жінки Чернігівщини»* при розробці методичних положень та практичних рекомендацій щодо взаємодії суб'єктів інституціонального середовища у сфері зовнішньоекономічної діяльності та суб'єктів господарювання (довідка № 20/05-5 від 20.05.2021 р.). Науково-прикладні розробки з дослідження проблем регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва використані в діяльності підприємств, суб'єктів зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема *ПП «Чернігівнафтопродукт»* (довідка № 25 від 19.03.2021 р.), *ПП «Торговий дім «Фонтекс-Агро»* (довідка № 42 від 15.02.2021 р.), *ТОВ НПО «Сварог»* (довідка № 29 від 25.02.2021 р.).

Результати дослідження використані у навчальному процесі Національного університету «Чернігівська політехніка» під час розроблення навчально-методичного забезпечення, дистанційних курсів навчальних дисциплін «Зовнішньоекономічна діяльність», «Основи обліку зовнішньоекономічних розрахункових операцій», «Облік зовнішньоекономічних операцій» для здобувачів вищої освіти ННІЕ (довідка №654/2 від 18.05.2021 р.) та *Чернігівського інституту інформації бізнесу і права ПВНЗ МНТУ* при викладанні курсів «Зовнішньоекономічна діяльність», «Міжнародна торгівля», «Міжнародна інвестиційна діяльність», «Глобальна політика» (довідка № 05/01/21 від 10.03.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження, в якій автором обґрунтовано необхідність застосування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Наукові розробки, практичні узагальнення, положення, висновки, рекомендації, одержані на основі наукового підходу до завдання, належать особисто авторці і є її внеском у розвиток економічної теорії. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї і положення, які отримані в результаті індивідуального дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, науково-методичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження доповідалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних

конференціях, дискусійних платформах, серед яких: «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Slovak republic, 2015); «Юність науки – 2015: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (м. Чернігів, 2015 р.); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Slovak republic-Poland, 2016); «Ukraine – EA. Modern technology, business and law» (Slovakia – Austria –Hungary, 2017); «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Чернігів, 2017 р.); «Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law» (Slovak republic-Czech republic, 2018); «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м.Чернігів, 2018 р.); «Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку» (м.Харків, 2018 р.); «Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери. Сучасні комп'ютерні технології аналізу даних та статистики» (м. Чернігів, 2018 р.); «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти» (м.Чернігів, 2018 р.); «Напрями та сучасні фактори розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти» (м. Ужгород, 2018 р.); «Державний фінансовий контроль, незалежний аудит та аналіз: проблеми та перспективи розвитку» (м. Ірпінь, 2018 р.); «Євроінтеграційний ресурс розвитку глобального підприємництва» (м.Київ, 2019 р.); «Сучасні світові тенденції розвитку інформаційних технологій, економіки і права» (м. Чернігів, 2019 р.); «Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації» (м. Полтава, 2019 р.); «Теорія та практика управління розвитком економіки» (м.Київ, 2019 р.); «Issues and trends in modern economy under integration: theoretical and practical aspects» (Kherson, 2019); «Управління економічним та соціальним розвитком регіону» (м.Чернігів, 2019 року); «Професійний менеджмент у сучасних умовах розвитку ринку» (м. Харків, 2019 р.); «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Чернігів, 2019 р.); «Digitalization of Agrarian Management. Digital economy: trends and prospects of development ISPCDAM-2019» (Kyiv, November, 2019); «Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (м. Чернігів, 2020 р.); «Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів в умовах діджиталізації: соціально-економічні та інформаційно-правові аспекти» (м. Чернігів, 2020 р.); «Принципи формування зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти» (м. Ужгород, 2021 р.); «Економічні та інформаційно-правові перспективи розвитку в умовах конкурентних переваг» (м. Чернігів, 2021) та на наукових семінарах кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту (2018 р., 2019 р.).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 59 наукових праць, з яких: 1 особова, 4 колективні монографії (10,64 друк.арк. належить особисто автору), 23 статті у фахових виданнях (з них 3 статті віднесені до міжнародної наукометричної бази Scopus і Web of Science); 23 публікації у збірниках матеріалів конференцій; 8 публікацій додатково відображають результати дослідження. Загальний обсяг становить 92,56 друк. арк., з них 50,62– належить автору.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 496 сторінок, у тому числі 435 сторінок основного тексту. Робота містить 32 таблиці, 73 рисунки, а також 25 додатків, розміщених на 28 сторінках. Список використаних джерел налічує 420 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** – **“Теоретичні засади регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва”** – розвинуте категоріальне поле теорії економіки та управління національним господарством завдяки дослідженню наявних наукових позицій щодо трактування сутності понять «зовнішньоекономічні зв'язки», «механізм», «організаційно-економічний механізм» та запропоновано авторське поглиблення змістовності понять «зовнішньоекономічна діяльність», «регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва», «механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва». Удосконалено класифікацію методів та інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Представлено зміст концептуалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Сформовано системно-синергійну парадигму впливу принципів зовнішньоекономічної діяльності промисловості на розвиток національної економіки.

Враховуючи складність досліджуваної агрегованої економічної категорії та доведено необхідність розгляду зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва з позиції виходу суб'єктів господарювання на зовнішні ринки в контексті запропонованих підходів (інформаційно-глобалізаційного, комунікаційно-мотиваційного та інституційно-організаційного), авторка надає власне визначення цієї категорії. *Зовнішньоекономічна діяльність* – діяльність, орієнтована на довгострокове співробітництво учасників зовнішньоекономічної діяльності (держави на всіх рівнях управління, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій, громадськості, засобів масової інформації тощо) та організацію взаємовигідного співробітництва з іншими країнами для досягнення соціально-економічного зростання в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифровізації.

Достатньо широко досліджені сучасні погляди на зміст категорії «регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва», визначено особливості врахування цього процесу при побудові механізму сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. При цьому дисертантка розглядає цей механізм як цілісну сукупність взаємозумовлених і взаємозв'язаних методів, форм, інструментів, що здійснюють регулюючий, стимулюючий та координаційний вплив на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання, з метою розвитку внутрішнього та розширення

зовнішнього ринку збуту високотехнологічної промислової продукції та забезпечення експортноорієнтованого виробництва.

У межах дисертаційного дослідження авторкою запропоновано власне трактування дефініції «регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва» як процесу пристосування вітчизняних товаровиробників до зовнішніх нестабільних умов, спричинених, зокрема ситуацією, пов'язаною з пандемією COVID-19, тиском військової та торговельної агресії з боку Російської Федерації, що передбачає зміни в системі загального та функціонального управління суб'єктів господарювання та забезпечує стійкість функціонування та розвитку соціально-економічної системи в довгостроковій перспективі.

Виявлено, що державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва реалізується за допомогою сукупності інструментів, які представлені такими трьома основними групами: загального характеру, орієнтовані на зміцнення промисловості й національної економіки та її позицій у системі світового господарства; інструменти, які стимулюють або ж стримують відповідні види зовнішньоекономічної діяльності промисловості; інструменти, які передбачають безпосереднє сприяння промислового виробництва у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. На думку авторки, методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва можна поділити на три базові та додаткові специфічні групи. Остання реалізується в інформаційній інфраструктурі, міжнародній рекламі, підготовці фахівців у сфері зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, консультаціях.

На підставі проведеного аналізу особливостей, специфіки, практичної цінності етапів становлення правового регулювання ЗЕД (з моменту появи міждержавних договорів у сфері міжнародної торгівлі до моменту інтеграції України до Європейського Союзу), авторкою встановлено, що національне законодавство у сфері зовнішньоекономічної діяльності пройшло процес суттєвого перетворення із системи норм та принципів, з акцентом на монополію держави на здійснення зовнішньоекономічної діяльності, у досить структуровану систему правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності з включенням у неї сукупності інструментів щодо подальшого удосконалення та прийняття нормативної бази в Україні; виконання норм міжнародного права; приєднання України до міжнародних організацій та конвенцій; укладання міждержавних угод. Доведено, що адаптація законодавства України до законодавства ЄС підтверджує необхідність подальшого приведення національного законодавства у відповідність з *Acquis communautaire* та пріоритетність складової процесу інтеграції України до ЄС.

Враховано, що в умовах сучасних тенденцій розвитку світового господарства, зокрема постіндустріалізації, глобалізації, інтеграції та активного зростання обсягів міжнародної та світової торгівлі, зростає значущість розвитку зовнішньоекономічної діяльності для кожної країни та її економічного

регулювання, яке здійснюється з метою забезпечення збалансованості економіки, рівноваги внутрішнього ринку та створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки країни в систему світового поділу праці.

У межах дослідження концепцій структурування економіки та уточнення понятійно-категоріального апарату щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва дисертанткою сформовано системно-синергійну парадигму впливу принципів зовнішньоекономічної діяльності на економічний розвиток, який ґрунтується на поєднанні й узгодженні дій усіх рівнів влади та відповідних інституцій (рис. 1).

У другому розділі – «Методологічні засади механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва» – визначені методологічні основи формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва; розроблено концепцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва; представлені науково-методичні положення оцінювання стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Методологія проведеного дослідження формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва відноситься насамперед до спеціальної методології, яка безпосередньо орієнтована на пізнання конкретних галузей знань, які ґрунтуються, окрім легітимних законів розвитку щодо наукового знання загалом, ще й на певних законах, що діють у відповідних спеціальних науках і проявляються шляхом використання спеціальних емпіричних методів для дослідження: економічних, статистичних, інформаційно-аналітичних, відповідного системного аналізу й інше. Представлено методологічні підходи до формування ефективного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, що включають такі ключові види синергії, які сприяють проведенню раціональному використанню наявних ресурсів держави і відповідних суб'єктів механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: синергія щодо узгодження цілей для держави й суб'єктів господарювання, також синергія механізмів розвитку конкурентоспроможності підприємств, отримана синергія взаємодії між державою і суспільством. Доведено, що досягнення різних видів синергії в механізмі регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва приведе до формування загального синергетичного ефекту.

У методології проведеного дослідження напрямів зростання результативності механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва пропонуємо використовувати алгоритм системного аналізу, який сприятиме активізації процесу регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва зрозумілим, гнучким, орієнтований на визначені потреби прийняття виважених управлінських рішень і проведення оцінювання їхньої якості.

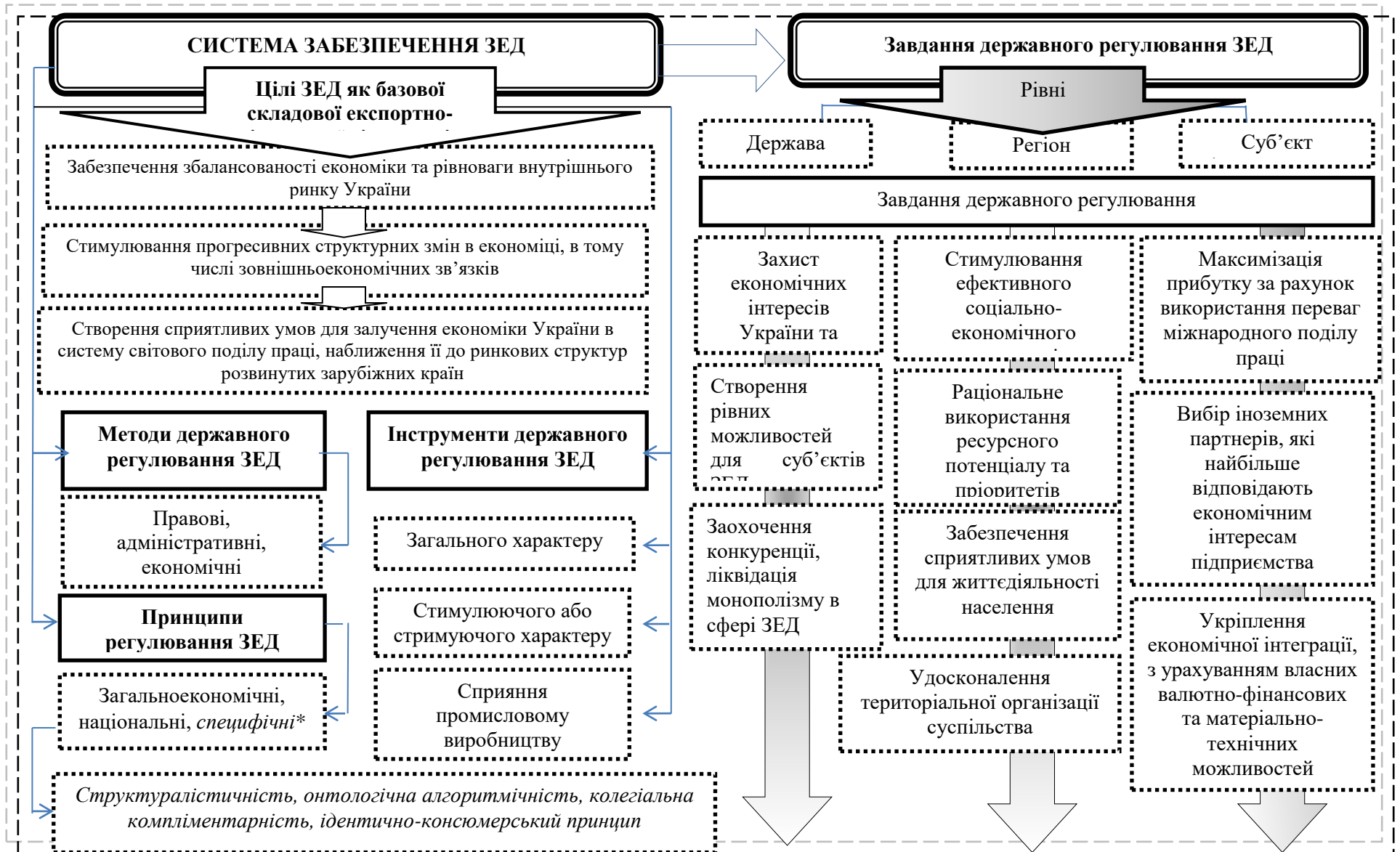

Рис. 1. Структуризація регулювання зовнішньоекономічної діяльності відповідно до системного підходу (Джерело: розроблено авторкою).

На першому, початковому етапі методологічного алгоритму проведення системного аналізу є насамперед концептуальне визначення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. На другому етапі є представлення взаємозв'язків між складовими компонентами системи й ідентифікація рівня їх безпосередніх взаємозалежностей. На етапі аналізу взаємодії складових компонентів у механізмі регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва необхідно враховувати їх внутрішній зміст, яка представляється у їхніх функціях: головних та другорядних (або ж допоміжних, паралельних) щодо визначеного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Наступним етапом для реалізації методологічного алгоритму є отримання синергетичного ефекту.

Оскільки елементи такої системи мають спроможність взаємодоповнювати один одного, тоді зміни або ж припинення певних дій одного із елементів неминуче відображається на різного роду взаємопов'язаних складових елементах. Останнім етапом щодо реалізації методологічного алгоритму є сприяння забезпечення стійкого функціонування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Оскільки тільки ключові елементи на етапі гармонійної рівноваги можуть певним чином підтримувати необхідне «життєзабезпечення» такого механізму, тому підтримка принципу адаптивності механізму є ключовою умовою для формування балансу й забезпечення стійкості і стабільності механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Це відповідним чином досягається забезпеченням необхідних інформаційно-технологічних зв'язків згідно із зовнішнім для механізму середовищем шляхом формування конкретного переліку елементів, які певним чином відповідають за необхідний потік інформації в безпосередньому та зворотному напрямі. Запропоновано концепцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Механізм щодо реалізації відповідної концепції включає декілька головних компонентів, які суттєво підвищують актуальні перспективи досягнення визначених автором цілей: представлення, як об'єкта регулювання промислового товарного ринку й з урахуванням його особливостей; розробка сукупності інструментів реалізації системи державного регулювання; імплементація парадигмальної комбінації різних стратегій протекціонізму, відповідного рівня конкурентоспроможності й поступального розвитку на повноцінному інтеграційному рівні функціонування суб'єктів бізнесу, реформування митно-податкового механізму, активізованого регуляторними нетарифними методами й фінансовими механізмами, модернізація інституційного механізму із впровадженням методології контролінгу відповідних зовнішньоекономічних процесів як динамічної системи управління кінцевими цілями й конкретними прогнозованими результатами, які дозволять суттєво підвищити рівень інформативності й ефективності регулювання

зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Реалізація представленої методології контролінгу також дозволить належним чином оптимізувати інституціональну складову регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, доповнивши ресурси відповідних державних органів ресурсами від громадських організацій; реформувати механізм інформаційного забезпечення регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва з єдиним загальнодержавним центром координації (рис. 2).

Узагальнюючи існуючі наукові підходи до представлення змісту розвитку ЗЕД, запропоновано авторське представлення змісту методики оцінки стану та розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, як комплексного індикатора спроможності промислового виробництва реагувати на зміни факторів зовнішнього середовища. Ключовими етапами реалізації представленої автором індикативного методу оцінки стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва є наступні: 1) представлення ключових груп індикаторів, що безпосередньо впливають на стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Необхідно насамперед формувати систему індикаторів із урахуванням використання відповідних показників-стимуляторів, а саме таких, які мали б достатню позитивну динаміку до їх зростання, для уніфікації й спрощення проведення розрахунків; 2) вибір індикаторів у межах кожної із представлених груп; 3) визначення фактичних значень індикаторів; 4) нормалізація отриманих значень розрахованих індикаторів; 5) визначення належних коефіцієнтів вагомості за певними індикаторами й групових прийнятих вагових коефіцієнтів; 6) розрахунок групових індикаторів; 7) представлення узагальненого індексу стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва (формула (1)); 8) інтерпретація отриманих значень (рис. 3).

Формальний вираз розрахунку комплексного індексу стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва має наступний вид:

$$I_a = k_1 \times I_{pc} + k_2 \times I_{zv} + k_3 \times I_{zd} + k_4 \times I_{rp} + k_5 \times I_{fp} + k_6 \times I_{orp} \quad (1)$$

де I_a – індекс розвитку, $k_1 \dots k_5$ – вагові коефіцієнти, визначені експертним методом, I_{pc} – індекс показників ринкової стійкості, I_{zv} – індекс показників зовнішнього впливу; I_{zd} – індекс показників збутової діяльності, I_{rp} – індекс ресурсних показників, I_{fp} – індекс фінансових показників, I_{orp} – індекс організаційно-управлінських показників.

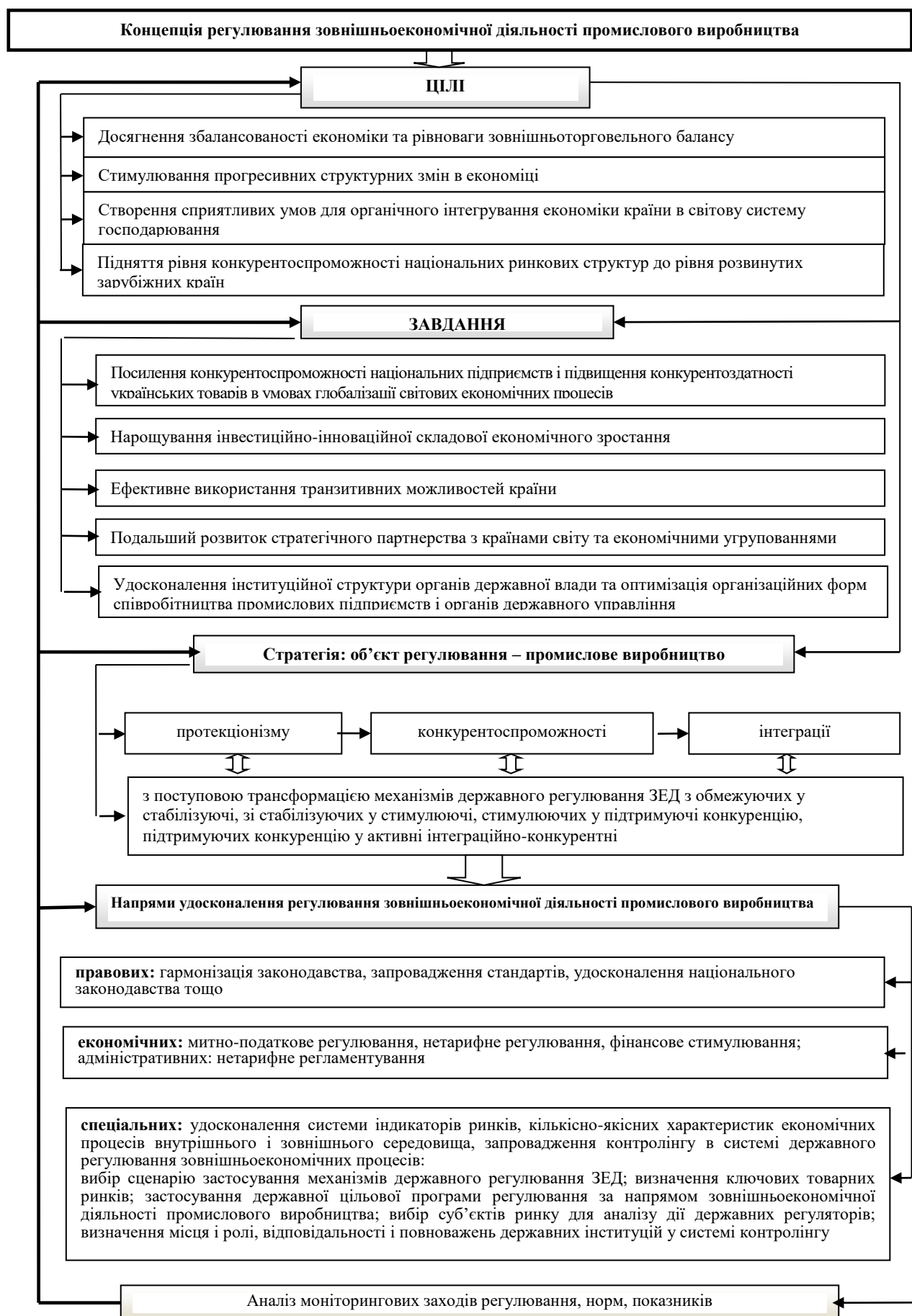

Рис. 2. Концепція регулювання ЗЕД промислового виробництва (Джерело: розроблено авторкою)

У третьому розділі – «Сучасна практика регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва України» – розкрито результати впливу структурних змін світової торгівлі на сучасний стан державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, з'ясовано передумови подальшого розвитку промислового виробництва, здійснено комплексне оцінювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та ефективності використання промислового виробництва України в умовах євроінтеграційних процесів.

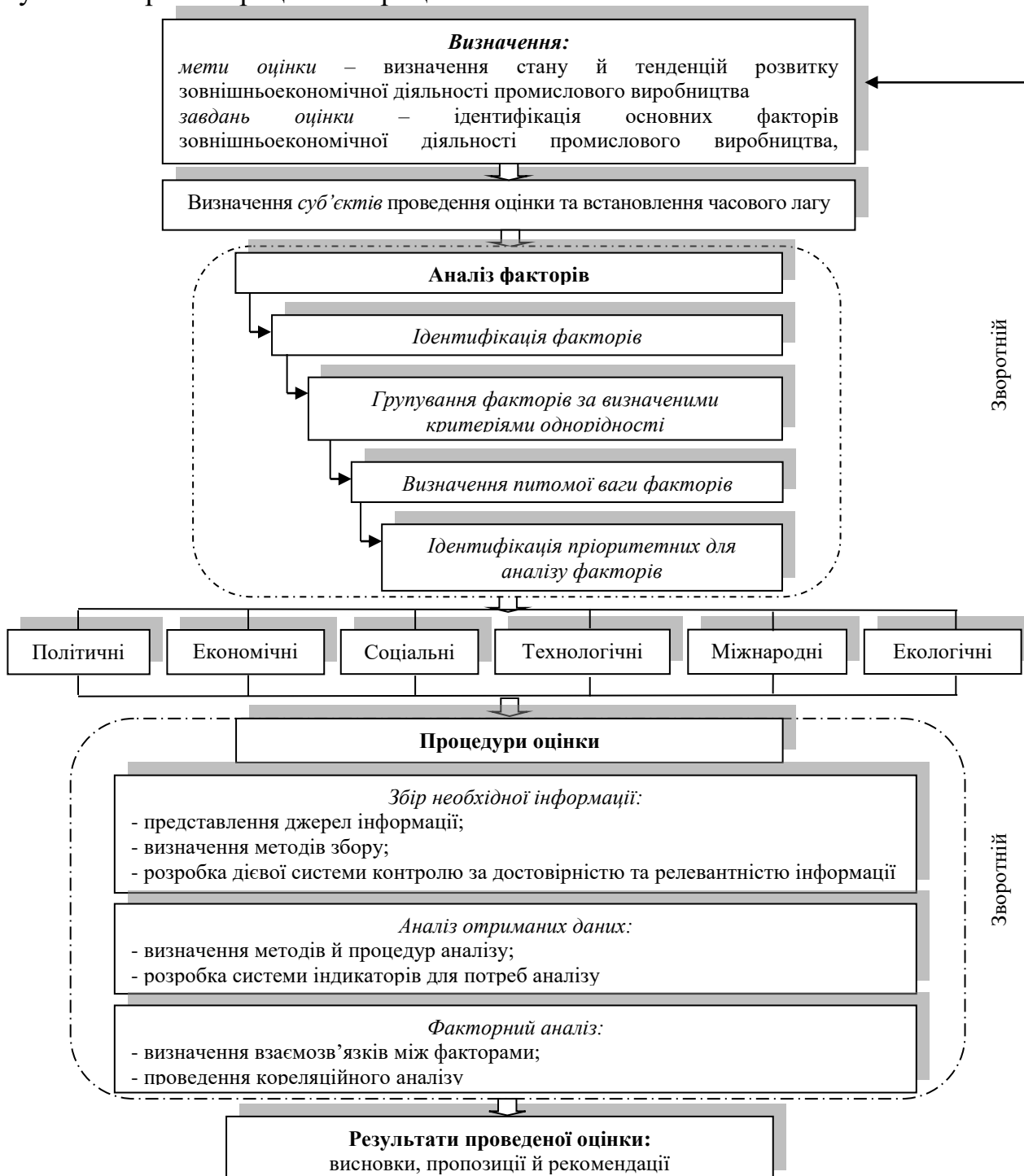

Рис. 3. Алгоритм проведення оцінки зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва (Джерело: розроблено авторкою)

У зв'язку з об'єктивним прагненням вітчизняних суб'єктів господарювання до подальшої інтеграції, міжнародної конкурентоздатності та здійснення випуску конкурентоспроможної продукції для зовнішніх ринків, необхідним вбачається дослідження впливу структурних змін світової торгівлі на сучасний стан регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Закономірності сучасного розвитку світової торгівлі суттєво впливають на трансформаційні зміни, які відбуваються в складний для України час під впливом як зовнішніх чинників (тиск військової та торговельної агресії з боку Російської Федерації), так і існуючих внутрішніх суперечностей. Втрати, які економіка понесла від завданих збитків на Сході та внаслідок кризи, не були компенсовані зростанням. Навіть за умови нових викликів, які постали перед країною (впровадження у 2016 році торговельних обмежень з боку Російської Федерації, обмеження міжнародних транзитних перевезень вантажів територією Російської Федерації, припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення залізничними і автомобільними шляхами у межах Донецької та Луганської областей у 2017 році та ін.), економіка України упродовж 2016–2018 років почала поступово відновлюватися, але не повною мірою пододала прояви кризи.

Певною мірою це стосується і зовнішньоекономічної діяльності. Протягом аналізованого періоду спостерігається зростання частки експорту товарів та послуг у країни ЄС та її зменшення – у країни СНД.

Відбувається повільна переорієнтація вітчизняних виробників на ринки країн Європи: якщо порівнювати питому вагу експорту товарів та послуг до країн ЄС, то у 2015 році цей показник становив – 32,77 %, а у 2020 році – 37,20 %. Таким чином за п'ять років відбулося зростання на 4,43 відсоткових пункти (на 6745,7 млн дол. США).

Після складного для країни 2015 року, зростання імпорту відбувалося у 2016–2019 роках. Так, у 2020 році спостерігається скорочення імпорту, причому як за товарами і послугами разом, так і окремо, а також як на ринках країн СНД, так і на ринках ЄС та ринках інших країн. Скорочення потоків імпорту в Україні зумовлено низкою причин, ключовими з яких є: пандемія COVID-19, яка стала ключовим фактором впливу у 2020 році на міжнародну торгівлю (тимчасові зупинки виробництва, нові обмеження на кордонах, розірвані логістичні ланцюжки та ін.); звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортні товари з боку населення внаслідок зниження купівельної спроможності; зменшення потреби в сировині, матеріалах, комплектуючих тощо із боку національних товаровиробників, яке спричинено скороченням обсягів промислового виробництва в Україні (рис. 4).

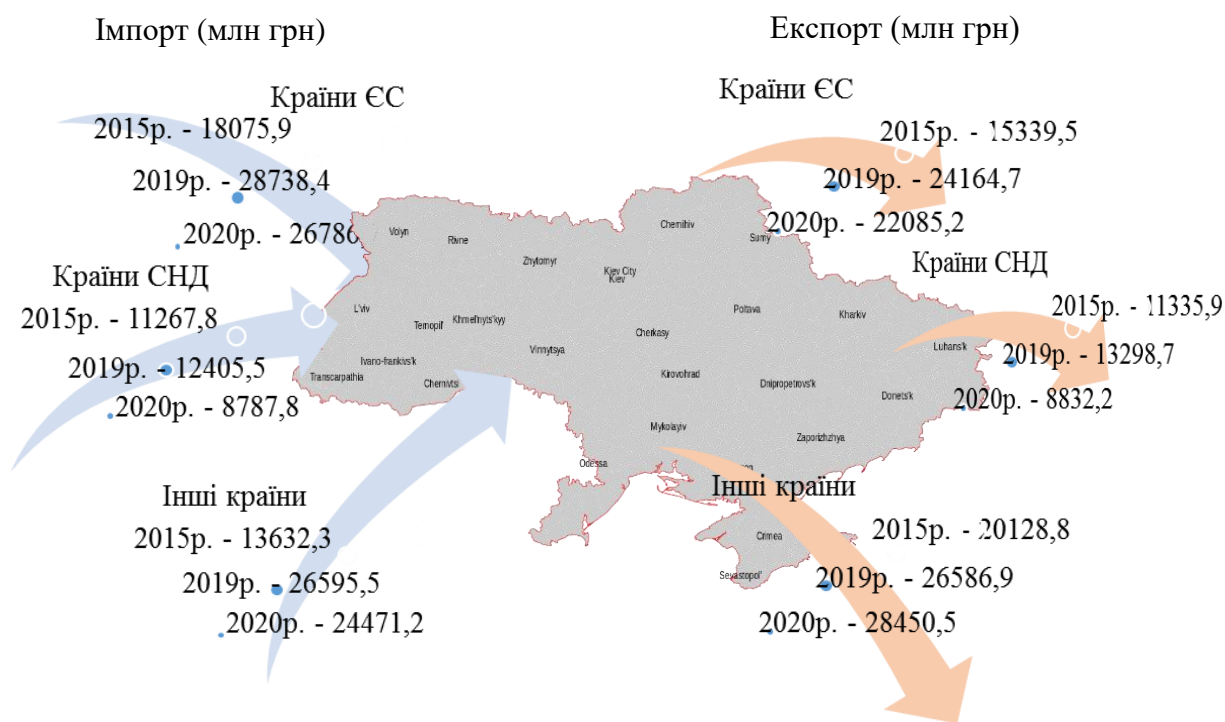

Рис. 4. Динаміка операцій експортно-імпортного спрямування до/з країн ЄС, СНД, інших країн за період 2015-2020 рр. (Джерело: побудовано авторкою).

Становить інтерес динамічна характеристика експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Так, 2020 рік ознаменовано суттєвим падінням експорту та імпорту (рис. 5).

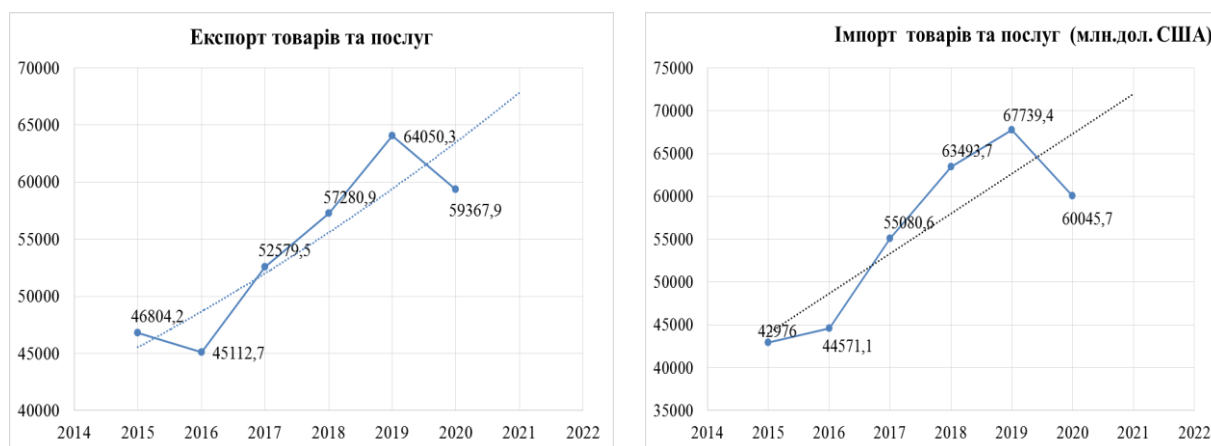

Рис. 5. Тренд експорту та імпорту товарів і послуг в Україні (Джерело: побудовано авторкою).

У 2019–2020 роках найвагоміші експортні поставки здійснювалися до Китаю - 14,4 %, Польщі – 6,7 % загального обсягу, Російської Федерації – 5,5 %, Туреччини – 5,0 %, Німеччини – 4,2 %, Індії – 4,0 %, Італії – 3,9 %. Основу товарної структури експорту зовнішньої торгівлі у 2020 році становили зернові культури – 19,1 %, недорогоцінні метали та вироби з них – 18,4 %, жири та олії тваринного або рослинного походження – 11,7%, мінеральні продукти – 10,8 %, машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 9,1 %, готові

харчові продукти – 6,8 %, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 4,1 %. У 2020 році найвагомійші імпорتنі поставки надходили з Китаю – 15,3 % загального обсягу, Німеччини – 9,8 %, Російської Федерації – 8,4 %, Польщі – 7,6 %, США – 5,6 %, Білорусі – 5,3 %, Туреччини – 4,5 %. Основу товарної структури імпорту склали машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 21,3 %, мінеральні продукти – 15,9 %, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 10,6 %, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 6,3 %, недорогоцінні метали та вироби з них – 5,8 %, готові харчові продукти – 5,5 %, текстильні матеріали та текстильні вироби – 4,2 %, продукти рослинного походження – 3,7 %.

За результатами аналізування активності вітчизняних суб'єктів господарювання, зорієнтованих на зовнішньоекономічну діяльність, ідентифіковано наявність імпортозалежності України в певних категоріях товарів та послуг та виявлено необхідність перебудови структури експорту та структури національного виробництва для забезпечення розвитку економіки загалом та її зовнішньої торгівлі.

Доведено необхідність впровадження в Україні принципово оновленої промислової політики з огляду на те, що сучасний розвиток промислового виробництва в нашій країні ще не став гарантом підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та національної безпеки держави (рис. 6). Знизити чутливість вітчизняної економіки до загроз внутрішнього та глобального змісту, забезпечити збалансованість економічного зростання та рішучість економіки до викликів майбутнього можливо за рахунок використання досвіду успішної імплементації промислових політик на засадах принципів промислової політики ЄС.

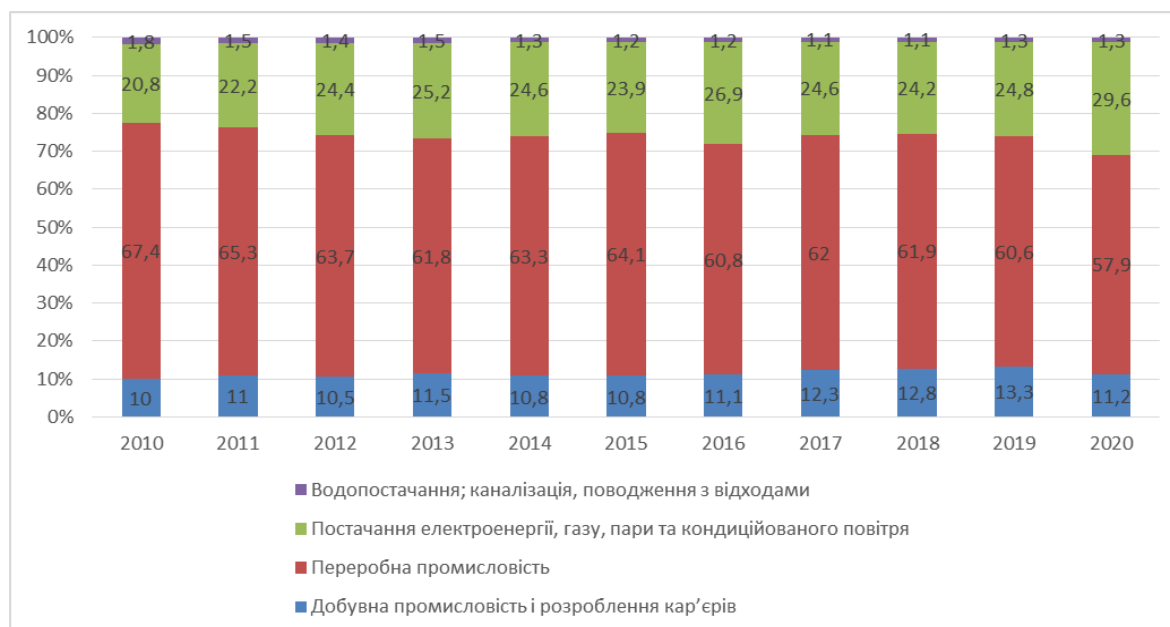

Рис. 6. Структура реалізованої продукції за видами промислової діяльності за 2010-2020 рр. (Джерело: побудовано авторкою).

Формування Європейської моделі промислової політики (рис. 7) має базуватися на паритетному партнерстві держави і бізнес-структур, на створенні сприятливих передумов для подальшого розвитку всіх галузей економіки з

урахуванням основних цілей промислової політики: прискорення адаптації промисловості до структурних змін; створення зручного середовища для активізації та піднесення підприємництва в рамках усього ЄС; створення відповідних умов для співпраці між бізнес-структурами; налаштування ефективнішого використання промислового потенціалу в галузі досліджень, розробок та інновацій.

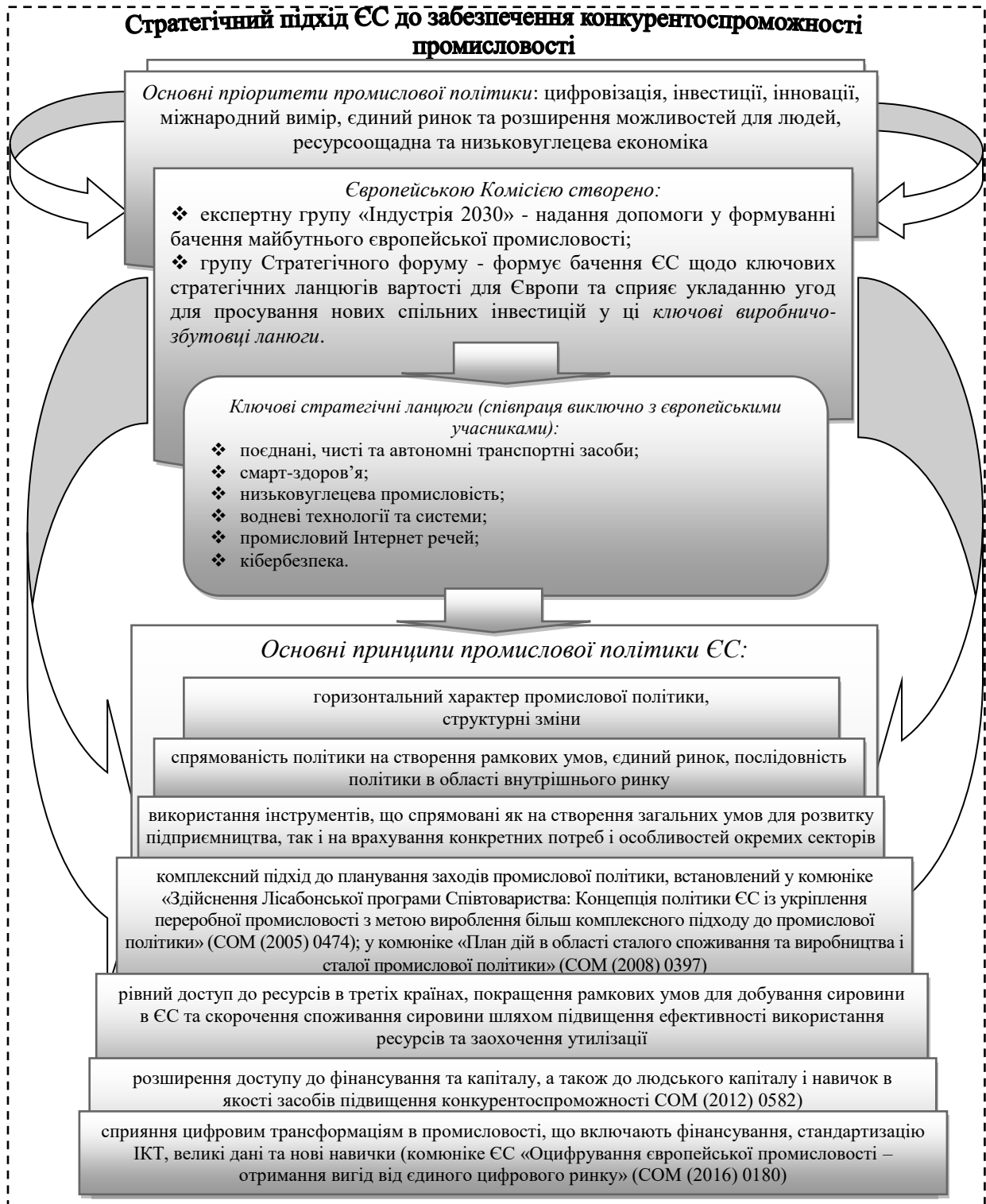

Рис. 7. Європейська модель промислової політики як ключ до сталого та інклюзивного зростання (Джерело: побудовано авторкою).

У четвертому розділі – «Державна політика реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в умовах глобалізації» – проаналізовано світовий досвід регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та обґрунтовано напрями його адаптації в Україні; розкрито проблеми інституційного забезпечення реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та напрями їх вирішення; визначено глобалізаційні процеси у державній політиці регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в умовах діджиталізації.

Аналізуючи світовий досвід, встановлено, що практично всі країни здійснюють державне регулювання та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності промисловості, формуючи національну систему державної підтримки, в яку можуть входити такі елементи: торгово-політична підтримка експорту; фінансування і страхування експортних операцій; податкове стимулювання експортних операцій; інформаційна підтримка експортних операцій; розвиток інфраструктури експорту. Система державної підтримки експорту в Україні знаходиться на етапі формування, і в ній присутні лише окремі елементи стимулювання ЗЕД, що знижує ефективність діяльності експортноорієнтованих компаній і підприємств. Механізм державної підтримки підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, повинен мати впорядковану систему управління з інституційного погляду. Світовий досвід регулювання ЗЕД промислового виробництва значну роль відіграє у підтримці національного експорту відоводить асоціативним структурам. Використання таких структур в економіці України дозволить активізувати діяльність українських учасників зовнішньоекономічної діяльності. Формування асоціативних об'єднань (у формі некомерційних підприємств, спілок), необхідно для вирішення цілої низки проблем на державному і регіональному рівнях: ведення моніторингу за кон'юнктурою світових товарних ринків, забезпечення статистичною інформацією, інформаційно-консультаційне сприяння, підготовка та перепідготовка кадрів, створення системи державного заохочення кращих учасників ЗЕД.

Впровадження кращого світового досвіду дозволить значно (як мінімум удвічі) збільшити чисельність організацій-експортерів, істотно наростити обсяги українського несировинного експорту, у тому числі поставок інноваційної продукції, переломити тенденцію до зниження в експорті частки товарів високого ступеня обробки й вийти на показник диверсифікації експорту, зіставний з аналогічними показниками для розвинених країн. Доцільно сформувавши експорт, який стимулює інституційне середовище, що забезпечує конкурентоспроможні умови діяльності українських компаній на світовому ринку. У фокусі ініціативи повинно бути: 1) ключові елементи інфраструктури підтримки експорту, що надають фінансові, організаційні, маркетингові, інформаційні послуги експортерам; 2) усунення митних, адміністративних і фіскальних бар'єрів для розвитку експорту; 3) значне посилення промоторської, торгово-політичної діяльності по просуванню й закріпленню українського експорту на зовнішніх ринках; 4) посилення координації і взаємодії всіх зацікавлених структур у розвитку експорту. На основі вивчення досвіду розвинених країн запропоновано напрями та заходи його адаптації в Україні (табл. 1).

**Напрями адаптації позитивного світового досвіду
у сфері регулювання ЗЕД промислового виробництва**

№ п/п	Напрями	Заходи
1	Формування загальнонаціональної системи підтримки експорту	<p>1.1. Розробка національної експортної стратегії та механізму її реалізації - підготувати за участю бізнесу програмний документ про пріоритети експортної діяльності;</p> <p>1.2. Впровадження єдиних стандартів у сфері надання експортних послуг, включаючи розробку стандартних пакетів послуг для експортерів, доступних на рівні держави;</p> <p>1.3. Впровадження системи моніторингу та експертизи бізнес-спільнотою якості експортних послуг, які надаються державою - розробити механізм моніторингу та зворотного зв'язку з використанням технологій краудсорсингу;</p> <p>1.4. Посилення стратегічного планування та координації у сфері підтримки експорту - створити Раду з розвитку експорту, створити окремий Департамент для реалізації завдань з розвитку ЗЕД, підтримці та просуванню експорту в структурі Міністерства економічного розвитку та торгівлі України;</p> <p>1.5. Посилення міжрегіональної координації у сфері підтримки експорту - створити механізм для більш активного залучення регіональних органів виконавчої влади у сферу підтримки і розвитку ЗЕД.</p>
2	Спрощення та прискорення адміністративних і фіскальних процедур при експорті	<p>2.1. Впровадження спрощених митних процедур при експорті в частині визначення порядку дій посадових осіб митних органів при зборі та обробці інформації для визначення ступеня вибірковості застосування заходів щодо мінімізації ризиків щодо осіб, що здійснюють вивіз власної продукції</p> <p>2.2. Створення єдиної інформаційної експортної системи для цілей оптимізації державного контролю в цій сфері, організації ефективного електронного міжвідомчого інформаційного обміну між митними органами, а також між митними та податковими органами.</p>
3	Розширення асортименту і підвищення доступності фінансових послуг для експортерів	<p>3.1. Удосконалення механізму державної гарантійної підтримки експорту - забезпечити адаптацію цього механізму відповідно до міжнародних зобов'язань України у зв'язку зі вступом до СОТ і ОЕСР і його розвиток відповідно до потреб експортерів у отриманні конкурентоспроможного експортного фінансування</p> <p>3.2. Впровадження нових фінансових продуктів для експортерів, в тому числі орієнтованих на малі та середні компанії, початківців експортерів;</p> <p>3.3. Стимулювання кредитних організацій до розробки та впровадження інноваційних інструментів фінансування експорту;</p> <p>3.4. Розвиток ринку та культури експортного фінансування</p>
4	Розвиток інформаційних ресурсів у сфері експортної діяльності	<p>4.1. Створення каталогу експортноорієнтованих товарів і послуг та його систематичне оновлення</p> <p>4.2. Створення сервісу типових інформаційних послуг для експортерів, розроблення регламенту надання послуг</p> <p>4.5. Створення онлайн-консалтингового сервісу для експортерів</p> <p>4.6. Розвиток незалежних інформаційних ресурсів у сфері розвитку ЗЕД - створити реєстр джерел інформації з ЗЕД</p>
5	Розвиток регіональної інфраструктури підтримки експорту	<p>5.1. Розробка та прийняття Концепції розвитку національної інфраструктури підтримки ЗЕД</p> <p>5.2. Завершення формування організаційно-правової бази функціонування регіональних центрів підтримки експорту, включаючи розробку та прийняття стандартів і регламентів їх діяльності, механізму взаємодії з іншими інститутами у сфері розвитку ЗЕД</p>
6	Розвиток інститутів і механізмів промисловської підтримки експорту та ін.	

Джерело: розроблено авторкою.

Визначаючи напрями формування інституційних засад реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та аналізуючи їхній стан, було ідентифіковано певні системні проблеми, які потребують першочергового вирішення, а саме: розгалуженість існуючої інституційної структури державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва; низька ефективність інституалізації ЗЕД промисловості внаслідок недостатнього рівня усвідомлення відповідних наслідків дії правового механізму в умовах тінізації економіки, відсутність аналізу впливу організаційних заходів на результативність правового механізму, практична відсутність відповідальності за прийняті рішення і вплив деяких інших суб'єктивних факторів (кон'юнктурного лобізму зі сторони окремих груп, байдужості суб'єктів ЗЕД промисловості, як результат втрати економічної мотивації); обмеження ролі органів виконавчої влади на етапі формування зовнішньоекономічної політики; суперечливість перерозподілу функцій та повноважень між інститутами влади; формальна участь громадськості у регуляторних процесах ЗЕД промисловості та інші.

З метою забезпечення реалізації основних напрямів інституційних трансформацій у досліджуваній сфері авторкою запропоновано вирішувати зазначені проблеми шляхом впровадження відповідного механізму державного регулювання, який базується на платформі консолідації можливих зусиль у реалізації загальнодержавної політики держави, чіткого розмежування і закріплення функцій серед органів управління із якісним аналізом дій керівних посадових осіб у сфері досягнення поставленої мети, оптимального розподілу повноважень і відповідальності за оперативне адміністрування, проведення координації дій для всіх учасників регулювання, пошуку балансу соціально-економічних інтересів і встановлення партнерських відносин серед держави й бізнесу на засадах розробки інституційної матриці систематизації процесу державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Розвиток електронного урядування, швидке та якісне надання громадянам послуг завдяки використанню інформаційних технологій – це один із важливих напрямків співпраці між Європейським Союзом і Україною.

В основі його лежать складні для розуміння більшістю технічні процеси, однак результати їх значно спрощують життя кожного.

Крім переваг для пересічних громадян, розвиток цифрової інфраструктури означатиме зменшення корупції, поліпшення бізнес-клімату, створення нових робочих місць (відповідно, припинення міграції), скорочення економічного відставання України від розвинутих країн та подальше стале, інноваційне та інтенсивне зростання економіки.

Дослідження можливості вдосконалення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва в умовах діджиталізації на основі більш повного і якісного використання інформаційного ресурсу дозволили зробити висновок, що сучасний рівень інформатизації промислового виробництва та державної

зовнішньоекономічної політики не відповідає стрімкому розвитку інформаційного суспільства, стримує розвиток суб'єктів ЗЕД промисловості. Проведений аналіз реальної ситуації у сучасному світовому господарстві свідчить про наявність такої фундаментальної закономірності: процеси глобалізації значно активізують зовнішньоекономічні зв'язки країн, а глобальна інформатизація суспільства стає важливим каталізатором поглиблення таких процесів та є тим ключовим резервом зростання, який незрівнянно потужніше інших факторів за своїм глобальним впливом та за своїми невичерпними ресурсними характеристиками. Такі закономірності обов'язково доцільно враховувати при розробці ефективного механізму регулювання ЗЕД промисловості у напрямку розвитку її інформатизації.

У п'ятому розділі – «Науково-прикладні засади функціонування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в Україні» – сформовано концептуальний підхід до формування та реалізації інтегрованого механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва України; представлено інформаційно-аналітичне забезпечення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва; обґрунтовано стратегічні детермінанти функціонування інструментів державно-приватного партнерства механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в Україні.

Розроблений концептуальний підхід до функціонування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в Україні (рис. 8), який включає сукупність механізмів (правовий, економічний, політичний та організаційний) реалізації стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, що має слугувати стратегічним засобом імплементації сукупності пріоритетних напрямів у межах: стратегії розвитку експорту, стратегії імпортозаміщення, стратегії залучення іноземних інвестицій до промислового виробництва. Заслуговує на увагу багатовекторність зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, при якій є необхідним проведення аналізу переваг і можливостей, які у перспективі може отримати промисловість та держава від участі у відповідних інтеграційних об'єднаннях.

Зазначено, що в ефективних партнерських відносинах поряд з державними органами влади можуть вступати органи місцевого самоврядування. Таке партнерство може широко використовуватися як інструмент міського, соціально-економічного розвитку на рівні муніципальних утворень. Дані альянси створюються на певний термін з метою здійснення конкретного проєкту і припиняють своє існування після його завершення. Державно-приватне партнерство залежно від того, яким воно наповнене змістом, може позиціонуватися як відносини між органами державної влади, з одного боку, і господарюючими суб'єктами, з іншого боку, що складаються, наприклад, з приводу розвитку інноваційного потенціалу території.

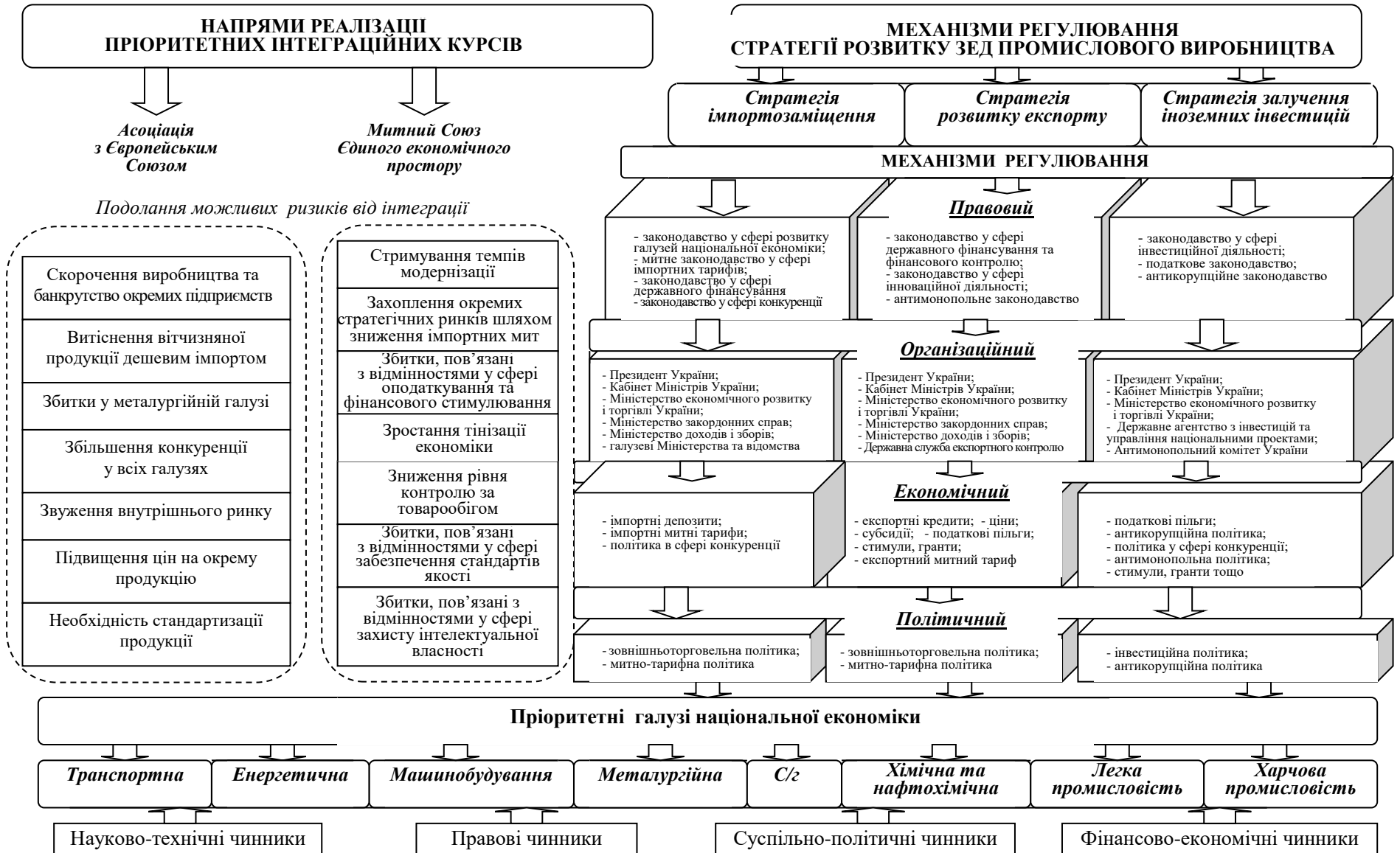

Рис. 8. Концептуальний підхід до формування та реалізації інтегрованого механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва України (Джерело: побудовано авторкою).

З боку держави внеском у партнерство може бути надання бізнесу можливостей одержання держзамовлення, участі в програмах розвитку регіону, надання гарантій, залучення капіталу й майна, завдяки чому приватне підприємство може підсилити свої позиції на світових ринках інноваційної продукції. Бізнес, у свою чергу, забезпечить модернізацію виробництва до рівня міжнародних стандартів.

Результати проведеного дослідження дали можливість запропонувати власну структуру і зміст наукового підходу до визначення рівня впровадження інструментів ДПП у сфері ЗЕД промислового виробництва (рис. 9). Головна мета забезпечення розвитку інструментів ДПП у сфері ЗЕД промислового виробництва полягає у забезпеченні модернізації національної економіки, яка насамперед орієнтована на збільшення обсягів і якості представлених на промисловому ринку суспільно значущих товарів і послуг. Схематична інтерпретація інструментів державно-приватного партнерства у сфері реалізації механізму регулювання та розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні являє собою сукупність принципів, методів, соціально-економічних і правових форм, технологій, організаційно-функціональних структур, на основі і за допомогою яких будуються партнерські відносини, та проявляється в конкретних моделях. Обґрунтовано та рекомендовано для підвищення ефективності процесів контролювання за ризиками ДПП у сфері ЗЕД промислового виробництва, використовувати ризик-контролінг, який є частиною загального контролінгу приватного партнера.

Інформаційно-аналітичне забезпечення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва відіграє важливу роль у реалізації відповідних процесів і управлінських рішень, адже саме від рівня релевантності, достовірності, точності та адекватності інформації цілком залежать заходи та інструменти, які буде використовувати суб'єкт господарювання. Вважаємо, що напрями інформаційно-аналітичного забезпечення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва доцільно розглядати у контексті етапів процесу регулювання ЗЕД промислового виробництва, тому що кожен з них передбачає наявність свого підґрунтя для формування подальших управлінських рішень.

Зауважимо, що деякі з етапів передбачають однакове інформаційне забезпечення, а отже, можуть бути об'єктивно об'єднані за змістовою характеристикою. Так, вважаємо за доцільне об'єднання етапів визначення доцільності адаптаційних заходів та аналізу готовності до змін та адаптивності суб'єкта господарювання. Обидва етапи спрямовані на з'ясування особливостей розвитку внутрішнього середовища суб'єкта господарювання, відтак, базуються на спільному масиві інформаційних даних.

У першому випадку такий аналіз проводиться з погляду відповідності фактичних показників виробничо-комерційної діяльності плановим або бажаним, з погляду досягнення поставлених цілей та стійкості функціонування.

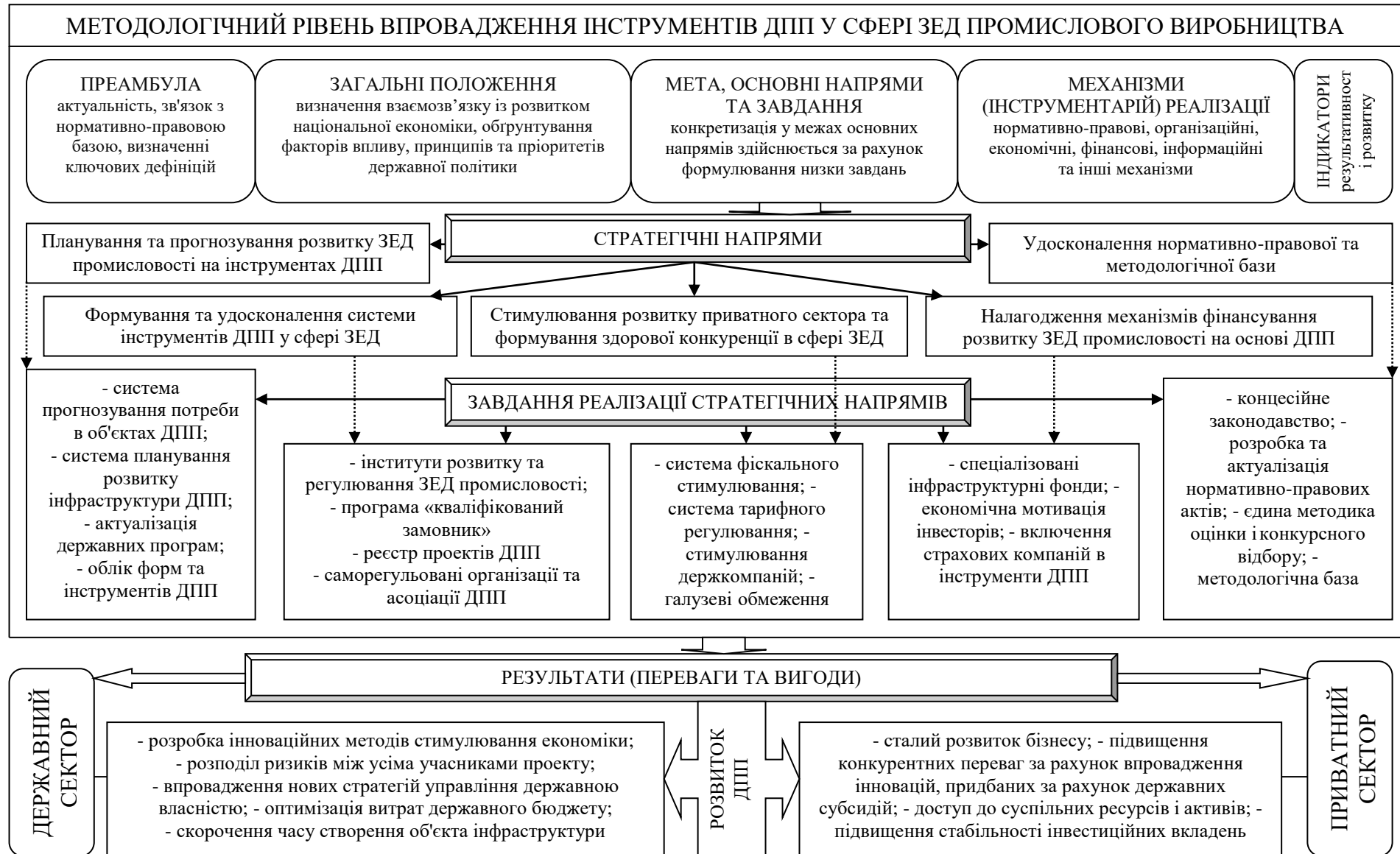

Рис. 9. Схематична інтерпретація інструментів державно-приватного партнерства у сфері реалізації механізму регулювання та розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні (Джерело: розроблено авторкою).

У другому – з погляду фінансових, трудових, техніко-технологічних і ресурсних можливостей суб'єкта господарювання до впровадження адаптаційних змін з метою пристосування до умов середовища. Визначення цілей регулювання ЗЕД промислового виробництва, її стратегії та конкретних інструментів реалізації базуються на доцільності застосування елементів системи прийняття рішень. Тобто зазначені етапи передбачають формування критеріїв оцінки, за якими буде відбуватись обґрунтування стратегії регулювання ЗЕД промислового виробництва.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу вирішити важливу науково-практичну проблему розробки теоретико-методологічних засад і прикладних рекомендацій щодо формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва.

Отримані результати дають підстави для таких висновків:

1. Доведено необхідність розгляду зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва з позиції виходу суб'єктів господарювання на зовнішні ринки в контексті запропонованих підходів: інформаційно-глобалізаційного, комунікаційно-мотиваційного та інституційно-організаційного. Запропоновано під зовнішньоекономічною діяльністю розуміти діяльність, орієнтовану на довгострокове співробітництво учасників зовнішньоекономічної діяльності (держави на всіх рівнях управління, суб'єктів господарювання, міжнародних організацій, громадськості, засобів масової інформації тощо) та організацію взаємовигідного співробітництва з іншими країнами для досягнення соціально-економічного зростання в умовах глобалізації, інтернаціоналізації та цифровізації. Рекомендовано регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва розглядати як процес пристосування вітчизняних товаровиробників до зовнішніх нестабільних умов, спричинених, в першу чергу, наслідками пандемії COVID-19, тиском військової та торговельної агресії з боку Російської Федерації, що передбачає зміни в системі загального та функціонального управління суб'єктів господарювання та забезпечує стійкість функціонування та розвитку соціально-економічної системи в довгостроковій перспективі.

2. Досліджено існуючі науково-теоретичні розробки щодо класифікації методів державного регулювання ЗЕД промислового виробництва та запропоновано авторський підхід до класифікації шляхом формування класифікаційних груп, які є найбільш близькими до систематизації таких методів, а саме: 1) *базові*: правові (розробка та дотримання вітчизняної й міжнародної нормативно-правової бази, регламентація нормативних режимів для суб'єктів господарювання резидентів та нерезидентів); організаційно-адміністративні (інструменти у напрямку регулювального типу – ембарго, різні дозволи, митні режими; обмежувальні – ліцензування, валютні обмеження, квотування; приховані захисні інструменти – норми й нормативи, специфічні

вимоги до промислового товару, технічні бар'єри); фінансово-економічні (захисні – митні тарифи, митні збори; стимулюючі – субсидії, експортні кредити, гранти, імпорتنі депозити, пільги, страхування, державні закупівлі, інвестування; ринкові – цінова, антимонопольна й антикорупційна політики, конкуренція); 2) *специфічні* (маркетингові дослідження, міжнародна реклама, консультаційне забезпечення, інформаційна інфраструктура, підготовка фахівців у сфері зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва).

3. Структуровано процес регулювання ЗЕД як синергію методів, функцій, інструментів, принципів регулювання ЗЕД, з окресленням власних принципів, серед яких: структуралістичність – принцип, що відображає формування багаторівневих відносин як інститутів влади (на всіх рівнях управління), господарюючих суб'єктів, так і міжнародних інституцій, членом яких є Україна, з обов'язковим виокремленням сутнісних ознак стійких зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД; онтологічна алгоритмічність – принцип спільного використання суб'єктами ЗЕД загального розуміння структури інформації, яка формується відповідно до міжнародного географічного поділу праці та формування різноманітних господарських зв'язків різних країн та формалізування складних процедур відбору; колегіальна компліментарність – принцип взаємодоповнення, що ґрунтується на зв'язках і взаємодіях суб'єктів ЗЕД, які мають впорядкований характер, об'єднані на постійній основі спільною місією і таких, що забезпечують цілісність, внутрішню диференціацію, самоідентифікацію і саморозвиток економічних систем у процесі поступової комплементарної інтеграції українських підприємств до системи економічних зв'язків і залучення іноземних підприємств до діяльності в Україні; ідентично-консюмерський принцип - принцип забезпечення прав споживача з огляду на захист його інтересів, посилення ролі та правових позицій у системі ринкових відносин враховуючи політику протекціонізму, забезпечуючи цим самим рівноправність вітчизняних підприємств у міжнародній торгівлі шляхом усунення перешкод для доступу української промислової продукції на ринки інших країн.

4. Аргументовано засади методології дослідження механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва на основі структуризації змістових та функціональних компонентів, які дозволяють конкретно сформулювати ієрархію цілей й завдань, проводити розподіл напрямів впливу інструментів його реалізації. Обґрунтовано, що доцільною є структуризація методології формування та реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва за такими блоками: базисний (мета, завдання), структурний (об'єкт, предмет, суб'єкт), концептуальний (загальнонаукова, конкретнонаукова та спеціальна методології) та функціонального (методи, інструменти, забезпечення). Такий підхід орієнтований на систематизацію й врахування всіх елементів дослідження, ідентифікувати їхні особливості та взаємозв'язки між ними, насамперед ті, які забезпечують синергетичний ефект.

5. Обґрунтовано концептуальні засади регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, які полягають у тому, що стратегічні цілі та завдання мають належним чином забезпечувати розробку цілісних

стратегічних орієнтирів ЗЕД промисловості. Це актуалізує необхідність визначення як об'єкта регулювання комплексного підходу до удосконалення відповідного механізму зовнішньоекономічної діяльності. На основі зазначеного запропоновано концепцію регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва на довгострокову перспективу, що враховує сучасний стан розвитку промислового виробництва і перспективи нарощування його економічного потенціалу в умовах глобалізації. Використання такого підходу в умовах реалізації представленої концепції регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва значно підвищить реалістичність, оперативність та стратегічність коригування інструментів її реалізації в контексті стратегії підвищення результативності промислового виробництва.

6. Представлено науково-методичний підхід до оцінки стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, який становить базис для досягнення довгострокової мети дослідження – удосконалення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Реалізація представленого індикативного методу оцінювання стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва надасть перспективну можливість отримати узагальнюючу характеристику сучасного стану внутрішнього й зовнішнього середовища промислового виробництва з погляду його перспективних можливостей до впровадження відповідних змін у процесі розвитку ЗЕД промисловості.

7. Виявлено закономірності сучасного розвитку світової торгівлі, які суттєво впливають на трансформаційні зміни, що відбуваються в Україні під впливом як зовнішніх чинників і існуючих внутрішніх суперечностей. Втрати, які економіка понесла від завданих збитків на сході та внаслідок кризи, не були компенсовані зростанням, яке спостерігається протягом аналізованого періоду. Встановлено, що відбувається повільна переорієнтація вітчизняних виробників на ринки країн Європи: якщо порівнювати питому вагу експорту товарів та послуг до країн ЄС, то у 2015 році цей показник становив – 32,77 %, а у 2020 році – 37,20 %. Таким чином, за п'ять років відбулося зростання на 4,43 відсоткових пункти (на 6745,7 млн дол. США). Після складного для країни 2015 року, зростання імпорту відбувалося у 2016–2019 роках. Так, у 2020 році спостерігається скорочення імпорту, причому як за товарами і послугами разом, так і окремо, а також як на ринках країн СНД, так і на ринках ЄС та ринках інших країн.

8. З'ясовано причини скорочення потоків імпорту в Україну, ключовими з яких є: пандемія COVID-19, яка стала ключовим фактором впливу у 2020 році на міжнародну торгівлю (тимчасові зупинки виробництва, нові обмеження на кордонах, розірвані логістичні ланцюжки та ін.); звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортні товари із боку населення унаслідок зниження купівельної спроможності; зменшення потреби у сировині, матеріалах, комплектуючих тощо із боку національних товаровиробників, яке спричинено

скороченням обсягів промислового виробництва в Україні. Проаналізовано стан і виявлено домінуючі тенденції розвитку промислового виробництва України, який свідчить про необхідність нарощування технологічної та ресурсної бази для модернізації промисловості, зумовлене інноваційним розвитком та переходом до цифровізації промислового виробництва.

9. Аналіз функціонування і розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні дозволив ідентифікувати нагальні проблеми, які необхідно врахувати на етапі розробки механізму регулювання: продовження структурної й організаційної деградації промисловості з посиленням його експортно-сировинної орієнтації й відповідно залежності від впливів зовнішньої кон'юнктури; невідповідність наявного внутрішнього виробництва актуальним потребам населення; висока зношеність основних засобів і інвестиційна непривабливість; зростання масштабів щодо техногенного забруднення довкілля й відсутності потужностей для переробки й утилізації промислових відходів; значне порушення фінансової дисципліни; наявна нестабільність й неврегульованість правового поля тощо.

10. Доведено, що для України в умовах зміни геоекономічного вектора в контексті інтеграційних процесів до європейського простору та імплементації нових, європейських цінностей, важливим аспектом є відходження від розуміння промислової політики в галузевому контексті та гармонізація із європейською практикою підходів до промислової політики. Систематизовано ключові напрями адаптації позитивного світового досвіду регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: 1) формування загальнонаціональної системи підтримки експорту; 2) спрощення та прискорення адміністративних і фіскальних процедур при експорті; 3) розширення асортименту і підвищення доступності фінансових послуг для експортерів; 4) розвиток інформаційних ресурсів у сфері експортної діяльності; 5) розвиток регіональної інфраструктури підтримки експорту; 6) розвиток інститутів і механізмів промоутерської підтримки експорту.

11. Досліджено інституційну складову державної політики регулювання ЗЕД промислового виробництва та визначено сукупність проблем, пов'язаних з її функціонуванням, які виникли внаслідок відсутності системно-функціонального взаємозв'язку між її складовими елементами. Запропоновано вдосконалити інституційну складову на засадах розробки інтегрованої інституційної матриці систематизації процесу регулювання ЗЕД промислового виробництва, що базується на практичній консолідації зусиль різних рівнів управління щодо реалізації загальнодержавної економічної політики, конкретному розмежуванні й закріпленні функцій органів управління, закріпленні повноважень та відповідальності за результати програмування і оперативне адміністрування відповідних регуляторних заходів, поступової координації дій різних учасників регулювання, пошуку балансу соціально-економічних інтересів і налагодженні партнерських відносин між органами влади та суб'єктами господарювання. Представлений підхід дає змогу

ідентифікувати надмірно регульовані ситуації, виявлені недоліки в механізмі регулювання ЗЕД промисловості та підвищити прозорість встановлених правил і процедур, інтерпретувати їх взаємозв'язок у механізмі державного регулювання, оптимізувати систему різних санкцій та стимулів, стримувань і протидій у регулюванні ЗЕД промислового виробництва.

12. Зазначено, що процеси діджиталізації суспільства пришвидшують процес обміну товарами, послугами, відповідними технологіями, інформацією, поглиблюють соціально-економічну взаємодію суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, що супроводжується високим рівнем невизначеності, конфліктності й зумовленим ними ризиком. Визначено, що напрямом удосконалення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва є подолання невизначеності через підвищення інформативності й аналітичності процесу прийняття рішень у контексті реалізації державної політики регулювання ЗЕД промислового виробництва.

13. Розроблено концептуальний підхід до формування та реалізації інтегрованого механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в умовах його багатовекторного розвитку, важливим етапом реалізації якого є забезпечення виконання завдань стратегії розвитку ЗЕД промислового виробництва України з метою: сприяння реалізації соціально-економічних інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках, захисту національної економіки від іноземної конкуренції, налагодження структури зовнішньої торгівлі, всебічне стимулювання експорту й контроль імпорту, протидія товарній експансії й демпінгу зі сторони зарубіжних товаровиробників, стимулювання розвитку промислового виробництва, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів ЗЕД промисловості, імпортозаміщення товарів та технологій, покращення інвестиційного клімату в країні, активізація дієвого державного контролю за зовнішньоекономічними відносинами суб'єктів господарювання й інше. Представлені у концептуальному підході механізми реалізації стратегії розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні покликані стати засобами реалізації сукупності пріоритетних напрямів: стратегія розвитку експорту, стратегія імпортозаміщення, стратегія залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

14. Встановлено, що реалізація механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва є складним комплексом дій з розробки та імплементації регулювання ЗЕД у господарську діяльність промислового виробництва. Водночас зауважимо, що дотримання запропонованого комплексу дій щодо інформаційно-аналітичного забезпечення механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва надає можливість сприяти обґрунтованості та релевантності управлінських рішень у процесі регулювання ЗЕД промислового виробництва суб'єктів господарювання до умов зовнішнього середовища. Таким чином, застосування системного підходу та аналітичне дослідження теорії регулювання ЗЕД промислового виробництва надали змогу забезпечити

формування цілісної системи механізму регулювання ЗЕД промислового виробництва до умов зовнішнього середовища через побудову відповідного механізму. Результатом реалізації зазначеного підходу виступає визначення засобів ефективного регулювання ЗЕД промислового виробництва до умов зовнішнього середовища у процесі їх функціонування.

15. Обґрунтовано стратегічні напрями імплементації інструментів ДПП в Україні в механізм регулювання ЗЕД промислового виробництва, а саме: реалізація великих інфраструктурних проєктів; розвиток інноваційної інфраструктури країни; використання фінансового потенціалу інвестиційних, пенсійних фондів і приватних фірм; розвиток соціальної інфраструктури; використання нових форм і механізмів ДПП. Зокрема, внеском держави в активізацію розвитку партнерських відносин із приватним сектором може бути надання бізнесу можливостей одержання держзамовлення, участі в програмах розвитку регіону, надання гарантій, створення умов для залучення капіталу і майна. Усе це дозволить забезпечити модернізацію адаптації промисловості до рівня розвинених країн і, як наслідок, забезпечити успішну та рівноправну інтеграцію національного господарства у світовий економічний простір.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Акименко О. Ю. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів, 2021. 380 с. (18,26 друк.арк.).

Колективні монографії:

2. Бутко М. П., **Акименко О. Ю.** Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції : монографія. Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2009. 232 с. (13,48 друк. арк.). *Особистий внесок: розділи 1, 3, 5, а також п. 4.3 (9,38 друк. арк.).*

3. Бутко М. П., Попело О. В., **Акименко О. Ю.** Аналіз інноваційного розвитку як об’єкта дослідження і управління. *Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки* : монографія / за наук. ред. І. Ю. Швець. Сімферополь : ДІАЙП, 2013. С.7-17 (0,63 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування теоретичного базису дослідження інноваційного розвитку з позиції ретельного вивчення процесів управління, окреслення нових концепцій інноваційного розвитку» (0,21 друк. арк.).*

4. Акименко О. Ю. Теоретико-методологічні аспекти регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств в умовах європейської інтеграції. *Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень* : колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон.наук, проф. В. П. Ільчука. Чернігів : ЧНТУ, 2018. С. 67-76. *Особистий внесок: обґрунтування теоретичної сутності зовнішньоекономічної діяльності з позиції системного підходу як діяльності, побудованої на взаємовідносинах національних та іноземних суб’єктів господарювання задля сприяння зростанню національної економіки та включенню економік окремих країн у систему*

світового господарства (0,63 друк. арк.).

5. **Акименко О. Ю.**, Акименко В. В. Підвищення фінансової самодостатності регіонів за рахунок децентралізації влади. *Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку : функціональний, галузевий і регіональний вектори* : монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2015. С. 169-179. (0,61 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування теоретичної сутності самодостатності та фінансової самодостатності (п. 5.3) (0,42 друк. арк.).*

Публікації у фахових виданнях України (з них 3 статті віднесені до міжнародних наукометричних баз SCOPUS, Web of Science):

6. **Акуменко О.**, Reznik N., Skrytskyiy D. Organizational and economic mechanism of the development of foreign economic activity of industrial production. 2021. Lecture Notes in Networks and Systems 194. *The Importance of New Technologies and Entrepreneurship in Business Development: In The Context of Economic Diversity in Developing Countries*. Springer. Pp. 1011-1022 <https://www.springer.com/gp/book/9783030692209> (SCOPUS) (0,85 друк. арк.). *Особистий внесок: доведення необхідності розробки організаційно-економічного механізму розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва (0,42 друк. арк.).*

7. **Акименко О.** Пономаренко В. Економічна інтеграція країн та її вплив на гармонізацію системи обліку та фінансової звітності : досвід Ізраїлю. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2(26). С. 172-181 (НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine) (0,71 друк. арк.). *Особистий внесок: дослідження процесу економічного піднесення країни високих технологій та сучасної конкурентоспроможної продукції; з'ясування особливостей прогресивної системи оподаткування Ізраїлю (0,58 друк. арк.).*

8. Акименко О. Assessment of the competitiveness of industrial production influence on the foreign economic activity development under the conditions of globalichization. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 2 (22). С. 157-169 (1,0 друк. арк) (НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine).

9. Акименко О. Ю. Концептуальні підходи до виявлення специфічних ознак нової індустріалізації промислового комплексу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 3. С. 157-169 (0,78 друк. арк.) (eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine).

10. Акименко О. Ю. Принципи реалізації організаційно-економічного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2020. № 158. С. 122-128. (0,6 друк. арк.) (Index Copernicus та Google Scholar).

11. Акименко О. Ю. Роль структурних змін світової торгівлі у формуванні сучасного стану державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. *Держава і регіон : науково-виробничий журнал*. № 3 (114), ч. 1. 2020. С. 151-156. (0,62 друк. арк.) (Index Copernicus International, Google Scholar).

12. **Акymenko O.**, Petrovska A., Zholobetska M., Skrytskyi D. Digital development of the economy and its role in improving the competitiveness of Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol. 29. No. 8s. Pp. 2290-2296. (Science and Engineering Research Support Society, Australia. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-> (0,6 друк. арк.) (SCOPUS). *Особистий внесок: дослідження цифрового розвитку; наведення авторського визначення цифрової економіки (0,42 друк. арк.)*.

13. **Акymenko O.**, Костюченко І. Перспективи впровадження альтернативних джерел енергії як крок до міжнародного співробітництва. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 4(24). С. 43-50 (0,66 друк. арк.) (НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine). *Особистий внесок: дослідження актуальних питань розвитку галузі альтернативної енергетики України та можливих перспектив даної галузі в умовах євроінтеграційних процесів та питань енергетичної незалежності країни (0,47 друк. арк.)*.

14. Акименко О. Ю., Жолобецька М.Б. Гармонізація інтересів зацікавлених сторін та підприємств теплопостачання як передумова забезпечення сталого розвитку. *Інфраструктура ринку: електрон. наук.-практ. журнал*. 2019. Вип. 27. С. 94-101. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/27-2019> (0,66 друк. арк.) (НБУ ім. Вернадського, Google scholar; Index Copernicus. *Особистий внесок: концептуалізація поняття «зацікавлені сторони»; доведення думки про участь стейкхолдерів в ланцюжку створення продукту (0,39 друк. арк.)*.

15. Акименко О. Ю., Жолобецька М.Б. Забезпечення ефективної організації обліку в контексті Європейської інтеграції. *Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць*. 2019. Вип. № 5 (73), ч. 1. С. 120-126. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_73_2_2019_ukr/17.pdf (0,61 друк. арк.) (НБУ ім. В. І. Вернадського, Index Copernicus, Google Scholar, CiteFactor, OAJSE, Eurasian Scientific Journal Index). *Особистий внесок: доведення відповідності стратегічних цілей підприємства в умовах виходу на європейський простір з системою організації обліку; обґрунтування ідеї про доцільність вдосконаленню правової системи держави шляхом імплементації європейських норм та стандартів (0,32 друк. арк.)*.

16. Акименко О. Ю. Теоретична концептуалізація зовнішньоекономічної діяльності як вагомого фактору економічної стабілізації держави. *Причорноморські економічні студії : науковий журнал*. Одеса, 2019. Вип. 38-1. С. 37-42 (0,61 друк. арк.) (Index Copernicus).

17. Акименко О. Ю. Формування механізму сучасного регулювання зовнішньоекономічної діяльності як важливої передумови розвитку

експорторієнтованого виробництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. № 24. С. 5-9. (0,59 друк. арк.) (Index Copernicus).

18. **Акymenko O.**, Andarak V. Theoretical and methodological aspects of the formation of industry competitiveness in the conditions of strengthening international economic relations. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С. 213-219 (0,51 друк. арк.) (НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine). *Особистий внесок: обґрунтування ідеї про необхідність виходу вітчизняних підприємств на ринки ЄС за рахунок активізації ЗЕД та посилення інтеграційних процесів* (0,32 друк. арк.).

19. **Акymenko O. Ю.**, Пономаренко В. С. Вплив міжнародних стандартів на національну платіжну системи України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 5. Ч. 1. С. 6-11 (0,72 друк. арк.) (Index Copernicus International). *Особистий внесок: дослідження проблеми приведення діяльності платіжних систем у відповідність до міжнародних стандартів з урахуванням гармонізації платіжного простору* (0,47 друк. арк.).

20. Акymenko O. Синергетичні детермінанти розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4 (20). С. 157-169 (0,99 друк. арк.) (НБУ ім. Вернадського, eLIBRARY.RU, українська науково-освітня мережа «УРАН», реферативна база даних «Україніка наукова», USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine).

21. Акymenko O. Global experience of industry foreign economic activity regulation. *Фінансові дослідження: науковий журнал*. 2019. № 2 (7). URL: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/22410?show=full> (0,75 друк. арк.) (фахове видання).

22. Маргасова В., **Акymenko O.** Вихід вітчизняних підприємств на європейський ринок в умовах посилення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал*. 2018. № 3 (15). С. 7-14 (0,69 друк. арк.) (USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine). *Особистий внесок: дослідження процесу реалізації політичного курсу України; доведення зв'язку географічного розташування країни (між Європою і Азією) та багатовекторності зовнішньополітичної орієнтації (східний – країни СНД, західний - Польща, Західна Європа, США та південно-східний -Болгарія, Туреччина, країни Сходу)* (0,32 друк. арк.).

23. **Акymenko O. Y.**, Petrovskaya A. S., Zholobetska M. B. Synergetic approach to the implementation of “green” economy strategic priorities. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 1 (9). P. 2 (0,54 друк. арк.) (WEB OF SCIENCE). *Особистий внесок: доведення доцільності використання синергійного підходу у дослідженні взаємодії економіки, екології та технології* (0,28 друк. арк.).

24. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М.Б., Петровська А.С. Проблеми облікового забезпечення складання регуляторної та фінансової звітності суб'єктами теплопостачання. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2017. Т. 22, вип. 7(60). С. 133-136. URL: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2017_22_7/29.pdf (0,51 друк. арк.) (INDEX COPERNICUS). *Особистий внесок: обґрунтування необхідності аналізування ліцензійних видів діяльності за обліковим аспектом задля створення інформаційної бази сформованих показників регуляторної звітності з метою забезпечення їх достовірності та порівняності* (0,29 друк. арк.).

25. **Акименко О. Ю.**, Акименко В. В. Зміна стану місцевих бюджетів, виходячи з вимог Податкового кодексу України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць*. Чернігів: ЧДТУ, 2011. №3 (52). С. 235-243 (0,7 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування необхідності реформування місцевих бюджетів в аспекті формування та функціонування нового податкового простору* (0,48 друк. арк.)

26. Акименко О. Ю. Проблеми ресурсного забезпечення інвестиційної діяльності регіону. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету: збірник наукових праць*. 2010. № 44. С. 119-128 (0,56 друк. арк.).

27. Акименко О. Ю. Вплив ефективності інвестиційної діяльності на рівень регіонального розвитку. *Вісник Сумського Національного аграрного університету*. 2010. № 1. С. 117-124 (0,48 друк. арк.).

28. Акименко О. Ю. Інвестиційно-орієнтована модель як фактор забезпечення результативності регіонального розвитку. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 48. С. 324-333 (0,43 друк. арк.).

Публікації за матеріалами конференцій:

29. **Акуменко О.**, Davydenko I. United Kingdom as one of the tax giants: world practice as the basis of tax development of Ukraine. *Економічні та інформаційно-правові перспективи розвитку в умовах конкурентних переваг* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. ЧБІП МНТУ імені академіка Ю. Бугая, м. Чернігів, 20 травня 2021. С. 7-8. (0,98 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування необхідності врахування зарубіжного досвіду для реформування податкової системи України* (0,51 друк. арк.).

30. **Акименко О.**, Давиденко І. Податкова система Великобританії як вагомий фактор стимулювання інвестиційної активності : світовий досвід для України. *Принципи формування зовнішньої політики держави: економічні та інституціональні аспекти* : матеріали доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 14-15 травня 2021 р.) / за заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, В. В. Химинець та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С.103-107 с. (0,25 друк.арк.) *Особистий внесок: дослідження зарубіжного досвіду «податкових гігантів»* (0,13 друк. арк.).

31. **Акименко О. Ю.**, Скрицький Д. П. Закон України «Про валюту і валютні операції» як основа нової ліберальної моделі валютного регулювання / *Юність науки – 2020 : соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції

студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23 квітня 2020 р.) : у 2 ч. / Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2020. С. 164-166 (0,23 друк.арк.) *Особистий внесок: проведення аналізу нововведень в системі валютного регулювання (0,13 друк. арк.).*

32. **Акименко О. Ю.,** Андарак В. С. Підвищення конкурентоспроможності промисловості в сучасних умовах глобалізаційних процесів. *Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів в умовах діджиталізації: соціально-економічні та інформаційно-правові аспекти* : збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 23 квітня 2020 р.) / ЧНТУ, 2020. С. 6-7.(0,22 друк.арк.) *Особистий внесок: доведення думки про необхідність управління конкурентоспроможністю на основі поєднання стратегічних орієнтирів, визначених державним регулюванням зовнішньоекономічної торгівельної політики (0,12 друк. арк.).*

33. **Акименко О. Ю.,** Брежунова Д. О. Особливості оподаткування суб'єктів малого підприємництва з урахуванням закордонного досвіду / *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : VI Міжнародна науково-практична конференція (м.Чернігів, 27 листопада 2020 р.) : тези доповідей. Чернігів : ЧНТУ, 2020. С. 86-87. (0,22 друк.арк.) *Особистий внесок: доведення необхідності врахування зарубіжного досвіду в сучасній системі оподаткування (0,12 друк. арк.).*

34. **Акименко О.Ю.,** Норець Д.О. Розвиток підприємництва в Україні. Проблеми і перспективи. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (22 грудня 2020 р.; м. Чернігів). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. С.228-230 (0,2 друк.арк.).*Особистий внесок: обґрунтування необхідності розвитку та підтримки підприємництва в умовах євроінтеграції (0,1 друк.арк.).*

35. **Акуменко О.,** Petrovska A., Zholobetska M., Skrytskyi D. Digital Development of the Economy and its Role in Improving the Competitiveness of Ukraine at the International Level. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Volume-8, Issue 3C, November 2019. URL: <https://www.ijrte.org/download/volume-8-issue-3c/>. (0,59 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування доцільності обрання державою цільового сценарію розвитку (0,25 друк. арк.).*

36. **Акименко О. Ю.,** Скрицький Д. П. Створення ефективної системи оподаткування в умовах євроінтеграційного курсу. *Теорія та практика управління розвитком економіки*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (10 жовтня 2019 р.; м. Київ) / відпов. за вип. С. Остапчук. Київ : ТОВ «ВІПО», 2019. С. 84-86. <http://repository.vsau.org/getfile.php/23184.pdf>. (0,17 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування необхідності реформування системи оподаткування (0,1 друк. арк.).*

37. **Акименко О. Ю.** Вплив цифровізації на формування цілісної системи обліково – аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання.

Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 листопада 2019 р.). Чернігів : ЧНТУ, 2019. С. 53-55. URL: https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/booa19_tezi.pdf (0,18 друк. арк.).

38. **Акименко О. Ю.**, Демотя М. О., Андарак В. С. Підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок інвестиційно-інноваційного напрямку економічного розвитку. *Управління економічним та соціальним розвитком регіону*. Збірник матеріалів II міжвузівської студентської конференції ЧПБП МНТУ імені академіка Ю. Бугая. Чернігів: ЧПБП, 2019. С. 7-9. (0,18 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування доцільності підвищення конкурентоспроможності за рахунок інвестиційно-інноваційного напрямку розвитку* (0,1 друк. арк.).

39. Акименко О. Ю. Система інформаційно-аналітичного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств як інструмент підвищення їх конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. *Сучасні світові тенденції розвитку інформаційних технологій, економіки і права* : XV Міжн. наук.-практ. конф. Чернігів, 2019. С. 8-12 (0,27 друк. арк.).

40. **Акименко О. Ю.**, Вергійко А. А. Валютне регулювання і валютний контроль: нова модель в Україні. *Стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, фінанси, облік та право. Полтава, 2019. С. 20-21. (0,08 друк.арк.) *Особистий внесок: дослідження основних змін валютного регулювання* (0,16 друк. арк.).

41. **Акименко О. Ю.**, Мінченко Ю. В. Вихід підприємств на зовнішній ринок в умовах обрання Україною стратегічного курсу на євроінтеграцію. *Євроінтеграційний ресурс розвитку глобального підприємництва* : збірник тез дис. платф. Київ, 2019. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle>. (0,18 друк.арк.) *Особистий внесок: доведення необхідності завоювання підприємствами зовнішнього ринку* (0,09 друк. арк.).

42. **Akyumenko O.**, Petrovska A. Implementation of the sustainable development strategy in the conditions of new globalization challenges. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law* : collection of international scientific papers. Chernihiv : CNUT, 2018. Pp. 257-259. (0,29 друк.арк.) *Особистий внесок: визначення шляхів реалізації стратегії сталого розвитку України на основі аналізу економічної ситуації*. (0,15 друк. арк.).

43. Petrovska A. S., **Akyumenko O. Y.** Circular economy in the modern conditions as a new model for doing business. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти* : збірник тез VII Міжн. науково-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 12 грудня 2018 року). Чернігів, 2018. С. 512-514. (0,17 друк.арк.) *Особистий внесок: наведення характеристик нової моделі бізнесу* (0,9 друк. арк.).

44. **Акименко О. Ю.**, Мальцев О. О. Створення ефективного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті інтеграції України до

ЄС. *Напрями та сучасні фактори розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти*: збірник тез міжнародної-науково-практичної конф. (м. Ужгород, 7-8 грудня 2018 р.). Ужгород, 2018. С. 110-113. (0,23 друк.арк.) *Особистий внесок: обґрунтування необхідності створення ефективного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності* (0,15 друк. арк.).

45. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М. Б. Формування єдиної інформаційної системи підприємств теплопостачання: головні завдання. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком економіки і соціальної сфери. Сучасні комп'ютерні технології аналізу даних та статистики*: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 5 грудня 2018 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 13-15. (0,18 друк.арк.) *Особистий внесок: формування завдань інформаційної системи підприємств теплопостачання* (0,1 друк. арк.).

46. **Акименко О. Ю.**, Мальцев О. О. Економічна сутність зовнішньоекономічної діяльності: принципи, суб'єкти та види стратегії. *Управління економічним та соціальним розвитком підприємництва*: збірник наукових праць міжвузівської студентської конференції (м. Чернігів, 29 листопада 2018 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 21-24. (0,23 друк.арк.) *Особистий внесок: дослідження стратегій зовнішньоекономічної діяльності* (0,17 друк. арк.).

47. **Акименко О. Ю.**, Мальцев О. О. Аудит зовнішньоекономічної діяльності підприємств: запровадження в Україні світового досвіду. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27 листопада 2018 р.). – Чернігів: ЧНТУ, 2018. – С. 104-105. (0,16 друк.арк.) *Особистий внесок: дослідження основних концепцій аудиту зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням світового досвіду* (0,1 друк. арк.).

48. **Акименко О. Ю.**, Мальцев О. О. Удосконалення організації обліку зовнішньоекономічної діяльності як запорука успішної стратегії. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку*: III Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 27 листопада 2017 р.): тези доповідей. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 12-13. (0,15 друк. арк.) *Особистий внесок: з'ясування зв'язку успішної стратегії підприємства з раціональною організацією обліку зовнішньоекономічних операцій* (0,09 друк. арк.).

49. **Акименко О. Ю.**, Петровська А. С. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіону як складова ефективної децентралізації влади. *Ukraine – EU. Modern technology, business and law*: collection of international scientific papers: in parts. Part 1. Modern priorities of economics and social development. Environmental protection collection. Chernigiv: CNUT, 2016. Pp. 57-59. (0,17 друк.арк.) *Особистий внесок: дослідження забезпечення сталого розвитку фінансового спрямування* (0,09 друк. арк.).

50. **Акименко О.Ю.**, Акименко В.В. Шляхи підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів. *Ukraine – EU. Modern technology, business and law*: collection of international scientific papers: in parts. Part 1. Modern

priorities of economics and social development. Environmental protection collection. Chernigiv : CNUT, 2015. Pp. 43-45. (0,14 друк.арк.) *Особистий внесок: наведення шляхів підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів (0,09 друк. арк.).*

51. **Акименко О. Ю.**, Корецький В. О. Новації в оподаткуванні 2015: ПДФО, єдиний податок, місцеві податки. *Юність науки – 2015: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез доповідей Міжн. студ. наук. практ. конф. (м. Чернігів, 23-24 квітня 2015 р.) : у 9 ч. Чернігів : ЧНТУ, 2015. Ч. 4. С. 14-17. (0,17 друк.арк) Особистий внесок: дослідження новацій в системі оподаткування (0,1 друк. арк.).*

Інші публікації, які додатково відображають результати дослідження:

52. **Акименко О.**, Жолобецька М. Ефективна організація обліку як дієвий контроль за виконанням інвестиційних програм підприємств теплопостачання. *Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 1 (13). С. 180-190 (0,98 друк. арк.) (USJ (Ukrainian scientific journals), Google scholar; Index Copernicus; BASE (Bielefeld Academic Search Engine). Особистий внесок: обґрунтування правових засад підготовки, розробки та виконання інвестиційних програм підприємств теплопостачання з визначенням їх сутності; доведено зв'язок ефективності втілення інвестиційних проектів з організацією обліку (0,49 друк. арк.).*

53. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М.Б. Актуалізація синергетичного підходу в дослідженні організації бухгалтерського обліку. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». 2018. Т. 23, Вип. 1. С. 152-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2018_23_1_31 (0,54 друк. арк.) (фахове видання). Особистий внесок: обґрунтування адекватності реагування на економіко-політичні виклики у відповідній парадигмі організації обліку, що вимагатиме нової фундаментальної теоретичної моделі з урахуванням змін, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній сфері (0,27 друк.арк.)*

54. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М. Б., Парминська В. С. Трактування та розмежування понять «зобов'язання», «заборгованість» та «розрахунки». теоретичний аспект та практичний взаємозв'язок. *Формування фінансово-економічної системи управління в сучасних ринкових умовах : монографія / Т. В. Клименко, Т. М. Лаптії, В. А. Нехай [та ін.]; за ред. Маргасової В. Г., Андросенко О. О. Київ, 2017. С. 70-81 (0,81 друк. арк.). Особистий внесок: обґрунтування концептуальних основ та категоріального визначення понять «розрахунки», «заборгованість», «зобов'язання» (0,43 друк. арк.).*

55. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М. Б. Доходи за ліцензованими видами діяльності підприємств теплопостачання: обліковий аспект. *Статистичне та експертно-аналітичне забезпечення сталим розвитком економіки і соціальної сфери : монографія / за ред. В. Г. Маргасової. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 439-450 (0,77 друк. арк.). Особистий внесок: обґрунтування теоретичного базису доходів за ліцензованими видами діяльності підприємств теплопостачання з урахуванням особливостей нормативних вимог, які регулюють діяльність ліцензіатів по виробництву, транспортуванню, постачанню теплової енергії, а також надання звітності і затвердження тарифів (0,45 друк. арк.).*

56. **Акименко О. Ю.**, Жолобецька М. Б. Судово-економічна експертиза:

правові та методичні аспекти. *Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи в сучасних умовах господарювання* : монографія / [та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. Маргасової В.Г., к.е.н., доц. Гливенко В. В. Київ: Кондор. видавництво, 2016. С. 45-53. (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування правових аспектів судово-економічних експертиз в умовах євроінтеграційних процесів* (0,4 друк. арк.).

57. **Акименко О.Ю.**, Гаймановська Н., Сокіл А. Реформування податкової системи України. Економічні науки. Серія “Облік і фінанси”. *Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету*. 2011. Випуск 8. С. 8-24 (0,35 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування концептуалізації податків, зборів, з’ясування їх класифікаційних ознак; доведення необхідності оптимізації загальнодержавних податків, реформування податкової системи* (0,2 друк. арк.).

58. Економіка : навчальний посібник / за ред. М. П. Бутка. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. 612 с. (36,38 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ 2, тема 7* (1,81 друк. арк.).

59. Інвестиційний менеджмент: теорія і практика / за ред. М. П. Бутка. Ніжин : “Аспект-поліграф”, 2009. 452 с. (24,8 друк. арк.). *Особистий внесок: розділи 1, 3* (1,78 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Акименко О. Ю. Механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Львівський торговельно-економічний університет, Львів, 2021.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій з формування і реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва в умовах глобалізації.

Узагальнено теоретичні надбання вітчизняних та зарубіжних учених щодо формування категорійного апарату і конкретизації змісту основних понять у сфері формування та реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Досліджено типологію методів державного регулювання ЗЕД промислового виробництва, уточнено перелік відповідних класифікаційних ознак і критеріїв задля підвищення ефективності їх використання. Обґрунтовано концептуальні засади формування механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва у контексті досягнення стратегічних цілей держави. Структуровано процес регулювання ЗЕД як синергії методів, функцій, інструментів, принципів регулювання ЗЕД з окресленням власних принципів специфічного характеру. Узагальнено теоретико-методологічні положення щодо формування та ефективної реалізації механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Сформовано концепцію регулювання

зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва та узагальнено методичні положення щодо оцінювання її результативності. Визначено та розкрито закономірності функціонування та розвитку світової торгівлі під впливом глобальних викликів. Здійснено оцінювання чинників уповільнення зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Проаналізовано стан і виявлено домінантні тенденції розвитку промислового виробництва України. Запропоновано концептуалізацію оцінювання промислового виробництва України задля виходу на зовнішні ринки. Запропоновано напрями реалізації державної політики регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Розроблено напрями адаптації позитивного світового досвіду регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва. Запропоновано напрями удосконалення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва з урахуванням процесу діджиталізації. Обґрунтовано пропозиції щодо стратегічного розвитку ЗЕД промислового виробництва в Україні, як засобу реалізації сукупності пріоритетних напрямів: стратегії розвитку експорту, стратегії імпортозаміщення, стратегії залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій. Систематизовано наукові погляди щодо стратегічних напрямів розвитку промислового виробництва України під впливом євроінтеграційних процесів та розроблено загальну схему стратегії розвитку промислового виробництва України.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні зв'язки, регулювання, промислове виробництво, механізм, стратегічні напрями, концепція, прогнозування, промислова політика, стратегічне управління.

АННОТАЦІЯ

Акименко О. Ю. Механизм регулирования внешнеэкономической деятельности промышленного производства. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Львовский торгово-экономический университет, Львов, 2021.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ и практических рекомендаций по формированию и реализации механизма регулирования внешнеэкономической деятельности промышленного производства в условиях глобализации.

Обобщены теоретические достижения отечественных и зарубежных ученых по формированию категориального аппарата и конкретизации содержания основных понятий в сфере формирования и реализации механизма регулирования внешнеэкономической деятельности промышленного производства. Исследована типология методов государственного регулирования ВЭД промышленного производства, уточнен перечень соответствующих классификационных признаков и критериев для повышения эффективности их использования. Обоснованы концептуальные принципы формирования механизма регулирования внешнеэкономической деятельности

промышленного производства в контексте достижения стратегических целей государства. Структурирован процесс регулирования ВЭД как синергии методов, функций, инструментов, принципов регулирования ВЭД с определением собственных принципов специфического характера. Обобщены теоретико-методологические положения по формированию и эффективной реализации механизма регулирования внешнеэкономической деятельности промышленного производства. Сформирована концепция регулирования внешнеэкономической деятельности промышленного производства и обобщены методические положения по оценке ее результативности. Определены и раскрыты закономерности функционирования и развития мировой торговли под влиянием глобальных вызовов. Осуществлена оценка факторов замедления ВЭД промышленного производства. Проанализировано состояние и выявлены доминантные тенденции развития промышленного производства Украины. Предложена концептуализация оценки промышленного производства Украины для выхода на внешние рынки. Предложены направления реализации государственной политики регулирования ВЭД промышленного производства. Разработаны направления адаптации положительного мирового опыта к регулированию ВЭД промышленного производства. Предложены направления усовершенствования механизма регулирования ВЭД промышленного производства с учетом процесса диджитализации. Обоснованы предложения по стратегическому развитию ВЭД промышленного производства в Украине как средству реализации совокупности приоритетных направлений: стратегии развития экспорта, стратегии импорт замещения, стратегии привлечения внешних и внутренних инвестиций. Систематизированы научные взгляды на стратегические направления развития промышленного производства Украины под влиянием евро интеграционных процессов и разработана общая схема стратегии развития промышленного производства Украины.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, внешнеэкономические связи, регулирование, промышленное производство, механизм, стратегические направления, концепция, прогнозирование, промышленная политика, стратегическое управление

ANNOTATION

Akymenko O. Yu. Mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production of Ukraine. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis to obtain the scientific degree of the doctor in economics by the specialty 08.00.03 – Economy and national economy management. – Lviv University of Trade and Economics, Lviv, 2021.

The necessity of considering the foreign economic activity of industrial production from the standpoint of entering the foreign markets in the context of the proposed approaches: information-globalization, communication-motivational and institutional-organizational.

It is proposed to understand foreign economic activity as activity focused on long-term cooperation of participants in foreign economic activity and organization of mutually beneficial cooperation with other countries to achieve socio-economic growth in the context of globalization, internationalization and digitalization.

It is recommended to consider the regulation of foreign economic activity of industrial production as a process of adaptation of domestic producers to external unstable conditions caused primarily by the effects of the COVID-19 pandemic, the pressure of military and trade aggression by the Russian Federation. economic management and ensures the sustainability of the functioning and development of the socio-economic system in the long run.

The existing scientific and theoretical developments concerning the classification of methods of state regulation of foreign economic activity of industrial production are investigated and the author's approach to their classification is offered.

The process of FEA regulation is structured as a synergy of methods, functions, tools, principles of FEA regulation, with outline of own principles

The principles of methodology of research of the mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production on the basis of structuring of semantic and functional components which allow to form concretely a hierarchy of the purposes and tasks, to carry out distribution of directions of influence of tools of its realization are argued.

The conceptual principles of regulating the foreign economic activity of industrial production are substantiated, which are that the strategic goals and objectives should properly ensure the development of integrated strategic guidelines for foreign economic activity of industry.

The scientific and methodological approach to assessing the state and prospects of foreign economic activity of industrial production, which is the basis for achieving the long-term goal of the study - improving the mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production.

Regularities of modern development of world trade are revealed, which significantly influence the transformational changes taking place in Ukraine under the influence of both external factors and existing internal contradictions.

It is established that there is a slow reorientation of domestic producers to the markets of European countries.

A number of reasons for the reduction of import flows to Ukraine have been identified, including: the COVID-19 pandemic; narrowing of domestic consumer demand for imported goods by the population due to declining purchasing power; reduction of demand for raw materials, components from national producers, which is caused by the reduction of industrial production in Ukraine.

The state and dominant tendencies of industrial production development of Ukraine are analyzed, which testifies to the need to increase the technological and resource base for industrial modernization, due to innovative development and the transition to digitalization of industrial production. The analysis of the functioning and development of foreign economic activity of industrial production in Ukraine allowed to identify urgent problems that need to be taken into account at the stage of development of the regulatory mechanism.

It is proved that an important aspect for Ukraine is the departure from the understanding of industrial policy in the sectoral context and harmonization with European practice of approaches to industrial policy. The key directions of adaptation of positive world experience of regulation of foreign economic activity of industrial production are systematized.

The institutional component of the state policy of regulation of foreign economic activity of industrial production is investigated and the set of problems connected with its functioning is defined. It is offered to improve the institutional component on the basis of development of the integrated institutional matrix of systematization of process of regulation of FEA of industrial production.

It is determined that the direction of improving the mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production is to overcome uncertainty by increasing the informativeness and analytical nature of the decision-making process in the context of the state policy of foreign trade regulation of industrial production.

A conceptual approach to the formation and implementation of an integrated mechanism for regulating foreign economic activity of industrial production in terms of its multi-vector development, an important stage of implementation of which is to ensure the implementation of the strategy of foreign economic activity of Ukraine. The strategic directions of implementation of PPP instruments in Ukraine in the mechanism of regulation of foreign economic activity of industrial production are substantiated.

All this will allow to modernize the adaptation of industry to the level of developed countries and, as a consequence, to ensure

Keywords: foreign economic activity, foreign economic relations, regulation, industrial production, mechanism, strategic directions, concept, forecasting, industrial policy, strategic management.